

TÜKETİCİLER VE GIDA EGEMENLİĞİ

Turhan ÇAKAR

Tüketici Hakları Derneği Genel Başkanı

Konuya evrensel tüketici hakları açısından baktığımızda öngörülen ve yerini getirilmesi gereken hedefler, ilkeler, esaslar şunlardır.

1. Tüketicinin sağlıklı, yeterli, ucuz ve çok seçenekli gıdaya ulaşma hakkı vardır.
2. Tüketicilerin tükettiği gıdalar hakkında eksiksiz ve doğru bilgilendirilmesi hakkı vardır.
3. Gıdaların üretimi, dağıtımı süreçlerinde çevreye zarar verilmemesi ve sağlıklı bir çevrede yaşamasının sağlanması hakkı vardır.
4. Gıdaların üretimi, dağıtımı, tüketimi süreçlerinde tüketicilerin kendilerini ilgilendiren yönlerden görüş ve düşüncelerinin ortaya konulması ve isteklerinin alınan kararlara yansması açısından temsil edilmesi hakkı vardır.

87

Özellikle hükümetlerin bu evrensel hakların uygulanabilmesinin sağlanabilmesinde görev ve sorumlulukları vardır. Bununla birlikte, kırsal alanda en temel tüketici hakkı olan gıda dağıtımını sağlayacak politikaların hükümetlerce yerine getirilmesi sorumluluğu vardır. Bunun için de tüketim kooperatiflerinin kurulmasının sağlanması, bilhassa bu girişimin kırsal alanda teşvik edilmesi hükümetlerin görev ve sorumlulukları arasında sayılmaktadır.

Öngörülen tüm bu haklar tarımla uğraşan ve geçimini tarımla sürdürmek zorunda bulunan köylü ve küçük çiftçiler ile tüketicilerin ve onların yaşadığı ülkenin gıdaya her aşamada ve her yönüyle egemen olması ile sağlanabilir. Aksi takdirde gıda egemenliği kaybedildiğinde ne tüketici hakkından ne de kırsal kesimde yaşayan ve tarımla uğraşmak zorunda kalan yoksul köylü ve küçük çiftçilerin insanca yaşayabilmesinden bahsetmek mümkün değildir.

18. yy'ın sonu ve 19.yy'ın başında Avrupa sömürgesi altındaki ülkelerde kendi yararları için başlatılan ihraç ekin üretimi ve bu tarım alanlarındaki ucuz işgücü kullanımı hala devam etmektedir. Bununla birlikte, özellikle de 2. Dünya Savaşı'ndan sonra tüm dünya'da geleneksel tarımsal yöntemler ortadan kaldırılarak uluslararası tekelin çıkarları doğrultusunda batı

tarzı modern tarımsal yöntemler egemen hale getirildi. Daha az emek harcayarak daha çok ürün elde etmek yutturmacası ile empoze edilen ve yeşil devrim de denilen bu uygulamalar modern tarımsal makinalar, suni gübre, böcek ilacı, tohum satan ve ucuz ihraç ürünlerini işleyen emperyalist tarım ve gıda şirketlerine yaradı.

Özellikle, 1980' yılından sonra IMF ve Dünya Bankasının gerek Türkiye'ye gerekse az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere dayattığı neoliberal politikalar ile tarımdaki özelleştirme uygulamaları ve tarımdan desteğin çekilmesi tüketici haklarına aykırı sonuçlar doğurmuştur. Bununla birlikte, dar gelirli, yoksul köylü ve çiftçilerin daha da yoksullaşmasına ve kırsal kesimden kentlere göçe neden olarak toplumsal sorunların daha da ağırlaşması sonucunu doğurmuştur.

MODERN TARIM TEKNİKLERİ'NİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE ETKİLERİ

Modern tarım teknikleri'nin dayatıldığı gelişmekte olan , az gelişmiş, daha doğru deyimle geri bıraktırmış ülkelerde tüketiciler, köylü ve çiftçiler ile çevresel yönden şu sorunlara neden olmuştur.

1. İş sayısında düşüşe yol açmıştır.
2. Birçok karar, çiftçilerin ve yöre insanının elinden alındığı için yerel kendine yeterlilik güven azalmıştır.
3. Suni gübre ve böcek ilacı tüketimi hızla artmış, bunun sonucunda da tarımsal maliyetlerin artmasına neden olunmuştur.
4. Toprak, su kirlenmiş, sera gazı etkisine neden olunmuştur.
5. Verimlilik ve üretim azalmalarına neden olunmuştur
6. Zararlı böceklerin böcek ilacına bağışıklık kazanmasıyla hem zararlı böcek sayısında hem de böcek ilacı sayısında ve tüketiminde artış olmuş, ekin hastalıkları yayılmıştır.
7. Genetik biyo çeşitlilik azalmış, insanlık az sayıda ekine bağımlı hale gelmiştir. Son yüzyıl içinde dünyanın bilinen bitki türlerinin yaklaşık dörtte üçü kaybolmuştur.
8. Kırdan kente göçün artmasıyla birlikte işsizlik yoksulluk ve açlık da artmıştır. 800-900 milyon insan kronik gıda yetersizliği çekmekte (açlık) , 2 milyardan fazla insan da gıda yetersizliği çekmektedir. Her gün 5 yaşın altındaki yaklaşık 16.500 çocuk yetersiz beslenmeden dolayı ölmektedir.
9. Tarımsal ürünler ve gıda maddelerinin fiyatları artmıştır.
10. Yanlış ve uygun olmayan tarımsal yöntemlerle yapılan sulama sonucunda toprağın tuzlanmasına, yeraltı sularının çekilmesine, göllerin kurummasına neden olunmuştur. Bu da tarımsal üretimi tehlikeye atmıştır. Bu durum ülkemizde çok bariz şekilde görülmektedir.

11. Ormanlık alanların azalmasına neden olunmuş, gıda zincirinin bir parçası olması nedeniyle de ormanların azalması gıda güvencesini tehlikeye attığı gibi diğer çevresel sorunlara neden olunmuştur.

Yukarıdaki sorunların çoğu Türkiye’de de yaşanmış ve halen de yaşanmaktadır.

YAPISAL UYUM PROGRAMLARI VE TÜRKİYE’DEKİ SONUÇLARI

İMF ve Dünya Bankası’nın 1980’li yıllardan itibaren dayattığı yapısal uyum programları, Türkiye’deki tarım kesimiyle tüketiciler üzerinde şu etkilere neden olmuştur.

1. Süt Endüstrisi Kurumu (SEK), Yem Sanayi, Et Balık Kurumu (EBK), Türkiye Gübre Sanayi (TÜGSAS), Türkiye Zirai Donatım Kurumu, Tekel yok pahasına özelleştirilmiştir. Özelleştirilen birçok fabrika kapatılmıştır.
2. Tarımsal destekler azaltılmıştır.
3. Çiftçilerin üretim maliyeti artmıştır.
4. Tarımsal üretimde verim ve üretim azalmıştır.
5. Tarım ürünleri ithalatı, tarım ürünleri ihracatını geçmiştir. Türkiye tarımsal ürün ithalatçısı konumuna düşürülmüştür.
6. Tarımsal ürün ve gıda fiyatları artmış, yoksullaşan ve alım gücü azalan tüketicilerin bu ürünlere ulaşımı zorlaşmıştır.
7. Yoksullaşan ve çaresiz bırakılan küçük çiftçi ve köylülerin önemli bir kısmı kentlerin varoşlarına göç etmek zorunda bırakılmıştır.
8. Yoksulluk ve açlık sınırının altında yaşayan tüketici sayısı artmış, bunun sonucunda da sadaka ekonomisi ön plana çıkartılarak siyasi rant elde edilmiştir.
9. Tohumculukta dışa bağımlı hale gelinmiştir.

TÜRKİYE GDO’LU ÜRÜNLERİN PAZARI OLDU

Ülkemiz tarımı ile gıda egemenliğine çok büyük zararı olan ve aynı zamanda insan ve çevre sağlığı ile biyoçeşitliliğimiz açısından son derece zararlı ve yıkıcı sonuçlar yaratacak olan genetik yapısı değiştirilmiş ürünler Türkiye pazarını işgal etmiştir. Milyarlarca dolar ödeyerek herhangi bir yasal izin olmadan kontrolsüz bir şekilde ağırlıklı olarak ABD, Arjantin’den Türkiye’ye giren mısır, mısır yağı, soya, soya yağı, soya küspesi ve pamuk hem bugününümüz hem de geleceğimiz açısından çok büyük riskler ve tehlikeler taşımaktadır. Bu konuda gerek Tüketici Hakları Derneği gerekse Tüketici Hakları Derneğinin de üyesi olduğu GDO’ya Hayır Platformu uzun yıllardan beri mücadele vermektedir.

Ülkemize yapılan Genetik Yapısı Değiştirilmiş (GDO) ürün ithalatı

(1996-2005 ABD - Dolar)				
Soya Fasülyesi	Soya Yağı	Soya küspesi	Mısır	Mısır Yağı
768.969.101	61.216.523	225.997.517	864.965.198	354.064.233
(1996-2005 Arjantin - Dolar)				
Soya Fasülyesi	Soya Yağı	Soya küspesi	Mısır	Mısır Yağı
270.597.859	121.509.371	147.515.441	114.369.960	111.053.750
ABD ve Arjantin'den yapılan toplam GDO'lu ürün ithalatı : 2.970.258.953\$				

Ülkemize yapılan Genetik Yapısı Değiştirilmiş (GDO) ürün ithalatı

(2006-2008 - Milyon Dolar)			
<u>Mısır</u>	<u>2006</u>	<u>2007</u>	<u>2008</u>
ABD	2.8	85	146
Arjantin	3.0	34	101
<u>Mısır Yağı</u>			
ABD	63	75	89,5
<u>Soya Yağı</u>			
ABD	1.6	1.4	-
Arjantin	73.90	19.50	10.7
Brezilya	24.50	6.4	4.3
<u>Soya Fas.</u>			
ABD	167.7	147	170
Arjantin	83	154	200
Brezilya	42.3	33.6	68
<u>Soya Küspesi</u>			
ABD	167.7	38.8	45
Arjantin	8.3	45.5	45

Ülkemize yapılan Genetik Yapısı Değiştirilmiş (GDO) ürün ithalatı

(1998-2008 - Pamuk - Milyon Dolar)	
<u>Yıllar</u>	<u>ABD</u>
1998	223
1999	50
2000	222
2001	206
2002	264
2003	400
2004	483
2005	560
2006	530
2007	817
2008	426
TOPLAM	4.181

Emperyalist Tarım ve Gıda Şirketlerinin Hakimiyeti

Dört Biyoteknoloji şirketi, dünyanın en önemli tarım ürünleri üzerindeki patentlerin %44'nün sahibidir. Altı şirket, dünya tahıl ticaretinin %85'ni gerçekleştiriyor. Sekiz şirket dünya kahve satışlarının %55-60'nı, yedi şirket batı ülkelerinde tüketilen çayın %90'nını, üç şirket kakao ticaretinin %83'nü, üç şirket muz ticaretinin %80'nini, üç şirket (sınai) Syngenta, DuPont ve Monsanto) küresel böcek öldürücü pazarının yaklaşık üçte ikisini ve aynı üç şirket dünya tohum pazarının yaklaşık dörtte biri ile genetik yapısı değiştirilmiş tohum pazarının %100'nü elinde tutuyor. Cargill dünya tahıl dağıtımının %80'nini idare etmektedir.

GENETİK YAPISI DEĞİŞTİRİLMİŞ SOYANIN KULLANILDIĞI GIDALAR

- Soya yağı
- Sucuk, salam, sosis, köfte ve pizza, hamburger gibi kırmızı etin kullanıldığı ürünler ve et suyu tabletleri
- Soya etli kıyma, soya unu
- Güveç yemekler, şiş kebablarda
- Fındık, fıstık ezmesi, çikolatalı ürünler, pastacılık ürünleri, çeşitli unlu mamuller (ekmek çeşitleri)
- Süt tozu, kozmetik sanayinde
- Büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı hayvan yemlerinde
- Hazır çorbalar

91

GENETİK YAPISI DEĞİŞTİRİLMİŞ MISIRIN KULLANILDIĞI GIDALAR

- Mısırdan elde edilen nişasta bazlı tatlandırıcılar (örneğin, glikoz şurubu) gazoz, kola, meyve suyunda
- Mısır yağı
- Pasta ve baklava gibi ürünlerde tatlandırıcı olarak,
- Bebek mamalarında
- Hazır çorbalarda
- Büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı hayvan yemlerinde

SAĞLIK RİSKLERİ

İnsan Sağlığı Üzerindeki Riskleri

- Alerjik ve toksik etkilere neden olabilir.
- Kansere neden olabilir.
- İnsan bünyesinde antibiyotiğe dayanıklı mikroorganizmaların oluşumuna neden olabilir.
- Gıda kalitesi ve besin öğelerini azaltıcı riski vardır.
- Çevre Sağlığı üzerindeki Riskleri

- Bitki ve hayvan çeşitliliğinin yok olma riski vardır.
- Genetik yapısı değiştirilmiş bitki tarafından üretilen toksinlere böceklerin direnç kazanması riski bulunmaktadır.
- Topraktaki mikroorganizmaların yapısını olumsuz etkileme riski vardır.
- Toprak ve su kirliliği yaratılması riski bulunmaktadır.

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Kırsal kesimde yaşayan ve tarımsal üretimle geçimini sağlayan köylüler ve küçük çiftçiler ile tüketicilerin özgürleşmesi, gıda egemenliğine sahip olabilmesi için dışa bağımlılıktan, IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü'nün dayatmalarından kurtulmak zorundayız. Bununla birlikte, geleneksel tarımsal yöntemler yeni anlayışla ele alınmalı ve organik tarım tekniklerine önem verilerek, tüketici haklarına, tarımla uğraşan köylü ve küçük çiftçi ile ülke yararına uygun etkin ve ulusal bir tarım politikası uygulamaya konulmalıdır. GDO'lu ürünlerin ithalatına, üretimine ve tüketimine izin verilmeyen yasal düzenleme yapılmalıdır. Yerli tohumculuğumuz geliştirilerek, tohumculukta dışa bağımlılıktan kurtulmalıyız. Tarımsal KİT ve KİK'lerin yeniden yeni anlayışla kurulmaları sağlanmalıdır. Üretim ve tüketim kooperatifliği teşvik edilmelidir.

DÜNYA GIDA KRİZİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI: TÜRKİYE AÇLIKTAN NASIL KURTULUR?

Doç. Dr. Erdoğan GÜNEŞ
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü

Açlık insanlığın uykusunu kaçırarak bir olgudur¹, gıda insanlığın temel hakkıdır. Gıdaya ulaşma evrenseldir, dini, dili, rengi, cinsiyeti, milliyeti ne olursa olsun her insanın temel hakkıdır². Her insan her zaman yeterli kalite ve miktarda, ihtiyaçlarını karşılayacak, kültürüne uygun, sağlıklı gıdaya ulaşabilmelidir. Hastalık, engelli olma, yaşlılık vb. durumlarında devlet, bu hakkı kişilere ulaştırabilmelidir. Ancak toplumların gelişme durumları bunun önündeki engellerden biridir. Dünya'daki gerçek nedir? Aslında gıda demokrasisi temel bir paradoks içerisindedir. Gıda paradoksu öyle çarpıcı örneklerle dolu ki!! Bir yanda 1 milyara yaklaşan yoksulluk ve açlık içinde yaşayanlar, diğer yandan 1.5 milyar aşan kilolu, bolluk içinde dengesiz beslenen toplumlar. Dünyanın en varlıklı nüfusunun 1/5'i et ve balığın %45'ini tüketirken, en yoksul 1/5'i ancak %5'ini tüketmektedir. Bu arada devletlerin akıl almaz politika öncelikleri! Bir yandan, silahlanmaya yılda harcanan 1 trilyon \$, diğer yandan gıda programı uygulamaları için toplam yardım miktarı sadece 2,7 milyar \$³.

Aslında dünyada gıda alanında kıtlık sorunu ile karşılaşma sorunsalını yaşamamalıdır. Çünkü tarımsal üretim toplam talebin üzerinde gelişmektedir. Ancak bir yandan nüfus artışı bu yetersizliği ortaya çıkartırken, diğer yandan gıda ve beslenme hakkının sağlanamamasındaki temel sorun olarak, gelir dağılımı ve ürün bölüşümü sorunu ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir deyişle dünyada herkese yetecek kadar gıda üretiliyor ama gıda dağıtım ve bölüşümdeki dengesizlik yetersiz gıda sorunu olarak beliriyor. Yani yoksulluk ve gıda dağıtım eksikliği yıllardır temel sorun. Dünyanın bunları fark edilmesi için krizleri mi gerekiyordu? Aslında gıda ile ilgili yer yer bölgesel sorunlar bulunmaktaydı ama iş küresel hale gelince ve tüm ülkeleri ilgilendirince herkes özellikle de gelişmiş ülkeler sorumluluğunu nihayet fark etmiştir!

A. Ekşi, Herkes İçin Gıda ve Gereği Kadar Gıda, Türk-Koop Ekin Dergisi, Sayı:16, 2001.
http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=19196
Ekşi, age.....2001.

Günümüzde gıda alanında yaşanan sorunların temel sorumlusu, uygulanan küresel politikalar. Küreselleşme olumsuz yönleriyle tüm dünyayı gıda ve beslenme hakkı açısından etkilemiştir. Çoğu tarım toplumu halinde bulunan bu ülkelerde, küreselleşmenin getirdiği evrensel etki, çiftçilerin güven kayıplarına yol açarak, rekabette başarısızlık, devam eden temel tarımsal sorunların derinleşmesini artırmış, çevre kirliliği ve biyolojik çeşitliliğin kaybolma tehlikesi sürecini hızlandırmıştır. Bu süreç, çoğu ülkede tarımdan kopuş ile kronik işsizliğin artışı, kişilerin alım gücü ve gelirlerinin düşmesini beraberinde getirmiştir. 5 yıl öncesine kadar Türkiye tarımından yaklaşık 1 milyon işletmenin azalması, son olarak da 2007-2008 ocak aylarında tarımdan göç eden 527 bin kişinin oluşu ve bunların tarım dışı sektörlerde sadece 247 binin istihdamı uygulanan küresel politikaların bir sonucudur⁴. Ancak sonunda bu yüzyılda yoğun uygulanan küreselleşmenin dünya ülkelerinde refah artışına katkıda bulunacağı beklentileri hayale dönüşmüştür. Bu nedenle küresel politikalarının “dostluğu, kültürü, yemekleri, dayanışmayı, zenginliği ve kaynakları paylaşmaktan yana olduğu” düşüncesini savunan Amerikalı yazar Susan George yanılgısını anlamıştır. Küreselleşmenin kendi içindeki çelişkileri, dünyanın ve dünya refahının kendi kontrolleri altında olmasını “en fazla kazancı elde etmek” parolası ile gıda pazarını kontrol eden kuruluşlar, günümüz gıda sorununu, açlığı ve yoksulluğu artıran temel neden olmuşlardır.

94

Günümüzde dünya, enerji krizi, küresel çevre krizi, finansal kriz üçgeninde iken, gıda krizi ile sonunu getirmeye hazırlanmaktadır. Gıda alanında yaşanan kriz, diğerlerinden farklıdır ve tehlikelidir. Süreç doğal niteliği fazla sorunlardan giderek insani niteliği artan sorunlara yönelik artmaktadır. Önceleri daha çok yerel karakter taşıyan gıda krizi, çok farklı yerde aynı anda ve birbiriyle etkileşim halinde gelişme göstermektedir. Mısır, Haiti, Sudan, Bangladeş, Afganistan, Endonezya, K. Kore, Etiyopya, Yemen, El Salvador, Kamerun, Özbekistan, Afganistan gibi birçok ülkede açlık ve yoksulluk etkin hale gelmiştir. Dünya ekonomisi yavaşlarken gıda fiyatlarının artması, bu alandaki spekülasyon hareketleri artırmaktadır. Bu süreçte Dünya zor bir dönemden geçmektedir. Küresel finansal kriz, petrol ve gıda fiyatlarının artışı gelişmiş ülkeleri yanında gelişmekte olan ülkeleri de derinden etkilemektedir. FAO kayıtlarında 852 milyon insanın açlık sorunu ile karşı karşıya olduğu ve bu rakamın son finans krizle 960 milyona çıkacağı, gelişmiş ülkelerin konu ile ilgili daha ciddi ve samimi önlemler almasını gerekli kılacaktır.

Genel olarak Dünyada açlığın artışındaki temel etkenleri^{5,6} şu şekilde sıralamak mümkündür:

Nüfus artış hızı

Dünya nüfusu 1950 yılında 2,5 milyar iken 2000 yılında 6 milyardır. Bu değerin 2025 yılında 7,8, 2050 yılında 8,9 milyara ulaşacağı beklenmektedir⁷. Dünyada 2 milyar insanın pazarla ilişkisi bulunmamaktadır. 1,3 milyar insan yoksulluk sınırında yaşamakta, 800 milyon kişi ise yeterli gıdaya ulaşmamaktadır. Dünyada bir yandan yetersiz beslenenlerle bir yanda tü-

4 G. Eraktan: Küresel Gıda Krizi ve Türkiye, asam.org.tr, Ankara, 2008.

5 İbrahim Ortaç, Dünya beklenen gıda savaşlarına doğru mu gidiyor? 25 Nisan 2008

6 Ergin Yıldızoglu/Cumhuriyet Gazetesi "Dünyada gıda fiyatları artarken, 14 Ocak 2008

7 Ekşi age.....,2001.

ketimi yeterli veya fazla olan ikili yapı bulunmaktadır. Örneğin et tüketimi gelişmiş ülkelerde 77 kg iken, gelişmekte olan ülkelerde bu değer sadece 25 kg düzeyindedir⁸.

Savaş ve etnik kökenli çatışmalar:

Bu süreçte “Dünyada gıda savaşları mı başlıyor?” düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Artan gıda fiyatları nedeniyle açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalan 37 ülkede yüz binlerce insan sokaklara dökülmüştür. Bu durumdan en çok fakirler etkilenmekte. Çünkü bu ülkelerde yaşayan yoksul kesimin bütçelerinin en büyük kısmını gıda harcamaları oluşturmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin borç ve borçlanma sarmalından kurtulamaları

Gelişmekte olan ülkeler kalkınma sürecinde yatırımları için gerek duydukları sermayeyi genel olarak dış sermayeden çoğunlukla da küresel sermayeden elde etmektedirler. Çoğunlukla etkin kullanılmayan bu borçlar ülkeyi kalkınma sürecinden bağımlılık sürecine taşımakta, ulusal politika ve uygulamalardan tavizler vermeyi önce alışkanlık sonrada zorunluluk haline getirmektedir. Bu durum, ülke gerçeği ile örtüşmeyecek tarımsal politikaların uygulanmasını kolaylaştırarak ve gıda alanında bağımlı bir yapının gelişmesine hizmet etmektedir.

Pazarın küreselleşmesi ve Liberalleşme baskıları

Günümüzde özellikle gıda alanında gelişmiş ülkelerin kontrolü, küreselleşme ve liberalleşme sürecinde kendini hissettirmiştir. Tahıl ticaretinin %85’ini 6 gelişmiş ülke, kahve ticaretinin %60’ını 8 gelişmiş ülke, çay ticaretinin %90’ını 7 gelişmiş ülke, kakao ticaretinin %83’ünü 3 gelişmiş ülke ve muz ticaretinin %80’ini 3 gelişmiş ülke çok uluslu şirketleriyle yönlendirmektedirler. Gelişmiş ülkeler ticareti ve piyasayı ellerinde tutmaktadırlar. Gelişmekte olan 132 ülkeden 104’ü gıdada açık vermekte, gıda egemenliği açısından bağımlılık göstermektedirler.

Çevresel bozulma: Kuraklık ve küresel değişim nedeniyle tarımsal üretimdeki azalmalar

Son birkaç yıldır dünya çapında yaşanan kuraklığın tarım üretimini azaltması giderek daha da önemli hale gelmiştir. Özellikle dünyanın önemli buğday üreticileri olan Ukrayna, Avustralya ve Kuzey Afrika’daki kuraklık sonucu global buğday stokları bugün görülmedik miktarda düşük durumdadır.

Tarım ürünlerinin gıda dışı kullanımının artışı: Yakıt mı? Yemek mi?

Biyo-yakıt üreticilerinin son yıllarda tarım arazilerini daha çok kullanmaya başlamaları ve bunun sonucunda tarımsal üretimin kullanım alanlarında ortaya çıkan rekabet, gıda fiyatlarını artırmıştır. Önemli tarımsal potansiyeli olan Amerika ve Avrupa Birliği’nin biyo-yakıt üretimini desteklemeleri sonucu ciddi miktarda tarım arazisi bu ürünlere ayrılmıştır. Bu durum şüphesiz tarımsal üretimin azalmasına yol açmaktadır. Örneğin Amerika’da ekilen toplam mısır miktarının en az %30’unun biyoyakıt üretimine gideceği tahmin edilmektedir.

⁸ <http://www.ortakhaber.com/v2/haberler/templates/haber.asp?articleid=1010&zoneid=9&y=>

Dünya üzerinde tarıma uygun alan miktarının giderek azalması

Gıda krizi ülkelerin tarla satışlarını gündeme getirmiştir⁹. Tarım için verimli toprakları bulunmayan ülkeler sınırları dışında tarım arazisi kiralamak veya satın almak için harekete geçmektedirler. 2008 başında finans şirketleri fonları aracılığıyla Dünya üzerinde birçok ülke, kendi sınırları dışında toprak satın alarak gıda krizine çözüm aramayı politika haline getirmişlerdir. Suudi Arabistan'dan Çin'e, Libya'dan Sudan'a kadar çok sayıda ülke kendi sınırları dışında tarım yapma arayışına girmişlerdir. Çin giderek artacak olan gıda talebini karşılamak için toprak alımı veya kiralanması seçeneklerini tartışmaktadır. Bu amaçla Batı Sibiry'a da tarım alanı kiralamak için Rusya ile görüşmelerde bulunmakta, Afrika ve G.Amerika ülkeleriyle temaslar yapmaktadır. Benzer şekilde Eski Sovyetler Birliği'nin tahıl ihtiyacının %40'ını karşılayan Ukrayna ise 200 bin hektar toprağını buğday yetiştirmek üzere Libya'ya kiralamıştır.

Diğer yandan da küreselleşmenin en büyük savunucuları olan Batılı ülkeler değil tarım alanlarını satmak, şirketlerini bile yabancılara kaptırmamak için yasal düzenlemeler yapıyor. Uzmanlar petrol ve altının yanı sıra artık tarım arazilerinin de yakın gelecekte yatırımcılarına büyük kâr vaat eden varlıklar haline geleceğine dikkat çekmektedirler. Bu koşulları düşündüğümüzde, Türkiye'nin tarım alanlarının etkin kullanımı ve sorunlarından arandırılarak gerçek potansiyelini üretime kanallı etmesinin önemini burada bir kez daha yenilemek gerekmektedir.

96

Spekülatif sermayenin son yıllarda tarım ürünleri ticaretinde görülmelik ölçüde rol oynamaya başlaması¹⁰

Kâr peşinde koşan büyük yatırım bankaları bir süredir tarım ürünleri endeksi fonlarını devreye sokarak fiyatlar üzerinde etkili olmaya başlamışlardır. Fiyatların belli bir kısmı arz-talep dengelerine göre değil spekülatif dürtülerle belirlenmektedir. Yine bu konuda da bir örnek vermek gerekirse, spekülatif sermayenin tarım fonlarının 4 yıl önce 10-15 milyar dolar civarında olduğu; ama bugünlerde bu fonların en az 150 milyar dolara çıktığı söylenmektedir. Ayrıca, Amerikan finansının merkezi Wall Street'te işlem gören yatırım fonlarının Amerika'nın buğdaydaki vadeli işlemlerinin % 40'ına, mısırdaki da en az %20'sine sahip oldukları bildirilirken, bu spekülatif hareketin ne kadar güçlü olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır. Tüm bu hareketlerin sonucunda dünya gıda fiyatları 1945'ten bu yana en yüksek düzeyine ulaşmıştır. 2000-2008 yıllarında pirinç, buğday, mısır, soya, şeker fiyatları yüksek oranlarda artış göstermiştir (Çizelge 1).

Dünyada gıda krizi, fiyat düzeyini artırarak, gelişmiş ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerdeki büyüme hızını olumsuz etkilemiştir. Gıda ürünleri enflasyon hızı dünyanın düşük gelirli ülkelerindeki son 10 yıllık yüksek denebilececek büyümenin olumlu etkilerini büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Dünyanın geldiği durum, önde gelen sivil toplum çalışanlarının bilim adamlarının gündemlerine yansımıştır. **Nobel ödüllü ekonomist Gary Beckier** "gıda fiyatlarında üçte bir oranındaki artışın zengin ülkelerde hayat standardını %3, yoksul ülkelerde ise %20 oranında düşüreceğini" belirtmiştir¹¹.

9 M. Sancak, Gıda Krizi Bankaları Tarla Avcısı Yaptı, Sabah Gazetesi, 15 Şubat 2008

10 F. Ertan, Global Gıda Krizi, Zaman Gazetesi, 1 Haziran 2008

11 N. Buzbaş, Gıda Krizi, İşveren Dergisi, Ankara, 2008.

Çizelge.1. Temel Gıda Ürünlerinde Fiyat Artış Oranları (%)¹²

Emtia	2000	2008	Artış (%)
Pirinç	3,8	21	453
Buğday	2,16	11,9	451
Mısır	193,6	584,2	202
Soya	462,2	1349	192
Şeker	5,99	14,38	140
Soya yağı	9,26	15,35	66

* Fiyatlar: Şikago Ticaret Borsası (CBOT) dolar/Lb cinsindendir (1 Lb = 35,2 kg)

IMF Başkanı Kahn, son 3 yılda gıda fiyatlarında %83 artış yaşandığını belirterek, “Fiyatlar artmaya devam ederse, Afrika başta olmak üzere binlerce, yüz binlerce insan açlık çekecek” demiştir. **Dünya Bankası Başkanı Zoellick** ise geçen yıl ABD ve Avrupa’da benzin fiyatlarına odaklanıldığını belirterek, “Bazıları yakıt depolarını doldurma konusunda kaygılıken dünya genelinde diğer bazıları da midelerini doldurmaya çalışıyorlar ve bu her gün daha da zor olacak” öngörüsünde bulunmuştur.

Bu süreçte Dünyadaki gelişmelerin Türkiye’ye yansımaları ve Türkiye’nin alması gereken önlemler neler olmalıdır? Türkiye, tarımda yapısal sorunları türlü önlemlere karşın henüz çözememiş bir ülkedir ve küresel kriz ve gıda fiyatlarının arttığı bu dönemde bu sorunlar önemli olarak kendini bir kez daha göstermiştir. Tarımda genel anlamda verimlilik düşüklüğü, yüksek girdi maliyetleri, örgütsüzlük, desteklemesiz yapı, sosyal güvenlik sorunları, tarımsal alanların yanlış ve amaç dışı kullanımı, tarımsal Kit’lerdeki plansız ve amaçsız özelleştirmeler bu süreçte karşılaşılan sorunlara çözümü zorlaştıran nedenler olarak ilk akla gelenlerdir. Her türlü sorunlara karşın insanlarımızı yeterli, sağlıklı ve dengeli besleyecek tarım sektörünün üretimi ve gıda üretiminin sürekliliği, ulusal egemenlik yani bağımsızlık açısından önemlidir. Küresel ısınmanın arttığı ve tarımsal üretimde verimliliğin azaldığı bir süreçte tarımda desteklemelerin kaldırılması sektörün büyümesini olumsuz etkilemiş ve küçülmesine neden olarak gıda maddeleri üretiminde egemenliği zorlamıştır.

İnsanların temel gereksinimlerini karşılayan ve tarımsal ürünleri işleyen gıda sanayi imalat sanayinin en büyük 4. sektörüdür. Ocak 2008 yılında TOBB kayıtlarına göre 23.276 adet işyeri ile faaliyette bulunan gıda üreten sanayiler, 1998 ve 2001 yılı hariç büyüme eğilimindedir, ancak bu büyüme genel olarak Gayri Safi Yurt İçi Hasıla düzeyinden düşüktür. Ülkemizde 61 adet yabancı sermayeli gıda firması 91 değişik alanda üretim yapmaktadır. Ortalama %65-75 düzeyinde kapasite kullanım düzeyine sahip olan sanayinin hammadde kaynağını tarım sektörü oluşturmaktadır ve bu açıdan ham bitkisel yağlar ve yağlı tohumlar dışında genel olarak gıda sanayi yurt dışına bağımlılığı olmayan sanayilerdendir¹³. Bu açıdan **gıda sanayi dışarıya bağımlı olmadan bağımsız kalkınmayı sağlama potansiyeli olan üretim gücünün öncüsüdür**. Ürettiği ürünler yurtiçi tüketimine yönelik gelişme gösterirken, bazı ürünlerde ise ihracata yönelik üretim gün geçtikçe (2-5

¹² <http://www.milliyet.com>

¹³ E. Güneş, Türkiye’de Gıda Üretimi ve Tüketimi, 116-131, Ankara. Dünya Gıda Günü Sempozyumu, 116-131, Ankara, 2005.

milyar \$) artmaktadır. Gıda sektörünün 2007 yılı üretimi 31.7 milyar USD, ihracatı ise 3,6 milyar USD düzeyindedir. 2006 yılında %7.6 ile çok iyi bir büyüme yakalayan sektörün, 2008 yılında bu büyüme rakamına ulaşması sanayicilerin görüşlerine göre pek mümkün görülmemektedir (%3,9).

Türkiye kırsal kesimden kentlere göç eden nüfusu, yaşam ve tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler ve gelir artışı ile gıda tüketimini artırmakta, bu durum gıda işleme sanayinin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu gelişim;

- Nüfus artışı ve hızlı kentleşme,
- Beslenme ve gıda sağlığına verilen önem,
- Beslenme alışkanlıklarındaki değişimler,
- Gıda bilim ve teknolojisindeki gelişmeler,
- Dış pazara açılma,
- Dağıtım ve pazarlama sistemlerindeki yeniliklerle önümüzdeki yıllarda daha da artacaktır.

Ancak gıda krizinin yaşandığı 2008 yılı Türkiye’de gıda sanayinin beklenti ve değişimlerini etkilemektedir. 2008 yılı dünya için olduğu kadar, ülkemiz için de enerji ve gıda fiyatlarındaki artışın devam ettiği, küresel ısınma ve iklim değişikliklerinin etken olduğu, tarımsal üretimin dalgalandığı bir döneme rastlamaktadır. Bu durum ülkemizde öngörülen tahminlerin aşağı çekilmesine neden olabilecektir. Özellikle %28,47 pay içeren gıda harcamalarını büyük oranda etkileyeceğinden yılsonu enflasyon oranı artabilecektir. Kişi başına düşen GSYİH düzeyinde önemli bir değişimin yaşanmaması, gıda harcamalarında önemli bir artışın olmayacağını tahmin edilebilir. Gerek yurtiçi gerekse yurt dışından sağlanan hammaddelerdeki fiyat artışları, gıda üretim maliyetlerini etkileyecektir. Bu yıl %13,7 düzeyinde TÜFE düzeyindeki gıda ve içecek sektörü fiyatları 2008 yılında %10 ile devam edecektir. Ayrıca enerji fiyatlarındaki %4’lük artışın da gıda maliyetlerini %2 artıracığı beklenmektedir. Olası turizm gelirlerinde (19,6 milyar USD’ye) yükselme beklentisi, gıda sektörünün gelişmesine olumlu katkıda bulunabilecektir. Gıdalarda katma değer vergisinin (KDV) %18’den %8’e indirimi, bazı ürün kategorilerinde (kolalı gazozlar, gazozlu içecekler, çikolatalar ve kakao) yoğun rekabet nedeniyle uzun süre fiyat artışı yapılamayan dolayısı ile karsızlıktan yakınan işletmelerin bu sektörlerde KDV indiriminin ürün fiyatlarına yansımaya tahmin edilmektedir¹⁴.

Türkiye’de tarımsal üretimin gerilemesi ve işletme sayısındaki azalış, tarımsal büyümenin ve verimliliğin azalması, gerekli reform ve çalışmalarının yetersizliği, gıda sanayine yeterli, güvenli, kaliteli ve sürekli hammaddenin iletilmeyişi sorununu beraberinde getirerek gıda piyasalarında güçlü olmayı olumsuz etkilemektedir. İçte gıda firmalarının küçük ve orta ölçekli, genelde düşük kapasiteli ve kayıt dışı ve yeterli organizasyonu sağlayamamaları güçlü olmayı zayıflatarak egemenliğin uluslararası ölçekte faaliyette bulunan küresel şirketlere geçmesini kolaylaştırmaktadır.

Gıda talebinin gelişmesinin önündeki en önemli engelin, gelir yetersizliği ve gelir dağılımındaki dengesizlik olduğu söylenebilir. Yoksulluk ve açlık sorunu ülkemizde de belli ölçülerde hissedilen bir sorundur. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılmış olan 2006 Yoksulluk Araştırması'nın sonuçlarına göre, Türkiye'de yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus oranı %17,8'dir. Türkiye'de fertlerin yaklaşık %0,74'ü (539 bin kişi) sadece gıda harcamalarını içeren "açlık" sınırının, %17,8'i (12.9 milyon kişi) ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren "yoksulluk" sınırının altında yaşamaktadır. Kırsal yörelerde yoksulluk oranı, beklendiği üzere, kentlerden belirgin ölçüde yüksektir. 2006'da kırsal kesimde yoksulluk oranı %32 iken, kentsel yerlerde aynı oran %9,3 olarak hesaplanmıştır. Hane halkında yaşayan birey sayısı arttıkça yoksulluk oranının da yükseldiği gözlenmektedir¹⁵. Bu durum gıda sanayinin iç pazar talep yetersizliği sorununu artırarak, kapasite kullanımını azaltmaktadır. Satın alma gücümüzdeki yetersiz gelişme, eğitim ve bilinç düzeyimiz toplumda **gıda güvencesi ile gıda güvenliği** gibi ikili yapının oluşmasına neden olmaktadır.

Gıda alanında talep miktarının yeterince, sağlıklı olarak karşılamak ve bu arada gıda açlığına karşı önlemlerin alınmasında **kaynakların etkin kullanımı** önem taşımaktadır. Bilinçli gıda tüketen bir toplum, kaybı en aza indirerek kaynak etkinliği yaratan toplumdur¹⁶. Türkiye'de en önemli besin maddesi olarak tüketilen ekmeğin günlük üretimi 123 milyon adet ve bunun 6 milyon adedi (%4,9) kayıp-israf edilmektedir (Bu israfın buğday olarak karşılığı yıllık olarak 500.000 ton)¹⁷

Özellikle Türkiye gibi önemli doğal kaynak ve varlıklara sahip ülkelerin kaynak kullanımında ve dağıtımında etkinlik prensiplerine uyması gerekmektedir. Tarımda ve gıda ürünlerinde ortaya çıkan kayıp, israf ve verimsizlik (yıllık 54 milyar \$)¹⁸ azaltılmalıdır. Açlığa karşı önlemlerimiz ve egemenliğimizin korunması, kaynakların planlı kullanımına ve yönetimine bağlıdır. Bu konuda alınabilecek temel önlemleri Ziraat Odaları Birliği yaptığı bir çalışmasında sıralamıştır¹⁹:

- Tarım arazilerinin yanlış kullanımı, kabiliyetlerine göre kullanım, tarım dışı amaçlarla arazi kullanımı önlenmeli
- Arazilerin işleme nedeniyle erozyona maruz kalmaları ve toprak kayıpları en aza indirilmelidir.
- Sulama alanındaki kayıplar – işletme ve bakım hizmetleri eksikliği, yatırım yanlışlığı, tarla içi hizmetlerin yetersizliği ve çoraklaşma konusunda çalışmalar yapılmalıdır.
- Bitkisel üretimde hasat, taşıma, depolama ve tüketim aşamalarında oluşan kayıplar- Üretim toplamının ¼'ü düzeyindedir ve azaltılmalıdır.

TÜİK Hanehalkı verileri, 2006.

ÇEVRE (Türkiye Çevre Vakfı Haber Bülteni Sayı: 105, Eylül 2008.

ÇEVRE age 2008.

TZOB Türkiye Ziraat Odası Birliği, Çiftçi ve Köy Dünyası Temmuz Sayı:283, , 14-19, Ankara, 2008

TZOB Odası age.....2008.

- Uygun ve yetersiz girdi (tohumluk, ilaç, gübre vb.) kullanılmamasından oluşan kayıplar önlenmelidir.
- Hayvancılıkta oluşan kayıplar (Hayvan hastalıkları sonucu oluşan kayıplar, süt, et üretiminde oluşan kayıplar, meraların yeterli işletilmemesi vb.) azaltılmalıdır.
- Tarımsal enerji kaybı önlenmeli, gizli işsizliğin azaltılarak ekonomiye kazandırılması sağlanmalıdır.

Türkiye’de gıda piyasaları küresel yapıdan etkilenmektedir. Bu alanda toprak satışlarından yabancı sermayenin etkin olduğu bir piyasa yapısı oluşmaktadır. Örneğin dünya gıda fiyatlarında yaşanan artışlar, ülkemize tüm körfez ülkelerinin gıda konusunda özellikle buğday, mısır, pirinç, soya fasulyesi ve yonca başta olmak üzere rezerv oluşturmayı hedeflemeleri, tarım sektöründeki yatırım arayışlarını hızlandırırken, bu süreçte BAE, Katar ve Bahreyn’in yanı sıra Suudi Arabistan da Türkiye’ye yönelik projelerine hız vermişler ve 100 bin hektarlık tarım yatırımları için görüşmeler başlamışlardır²⁰. Ulusların kendi gıda egemenliklerini yaratmaları yönüyle doğru bir yaklaşım olarak görülebilen bu çalışmalar, Türkiye’nin topraklarına talebi artırmakta, bu süreçte kendi güvenliğimiz tehlikeye düşmektedir.

Diğer yandan gıda fiyatlarının artması tarımı tekrar cazip hale getirebilecek gibi görünmekle birlikte, gerekli üretim artışının hemen sağlanması mümkün değildir, yani tarım piyasası esnek değildir. Günümüzde petrol, ekilebilir toprak, toprak verimliliği, su – hepsi azalmakta, ucuz gıda dönemi ve ucuz ithalat çözüm olmamaktadır²¹. Bu süreçte başarı, Türkiye’nin tarım ve gıda alanında stratejik bir yapılanma ile ulusal politikalar oluşturmaya bağlıdır. Tarımda arazi bölünmesine engel olunarak, mazot, gübre, tohum, ilaç, sulama, elektrik gibi girdi maliyetlerinin düşürülmesi, araziye değil ürüne destek verilmesi, yaygın sulama eğitiminin sağlanması gerekmektedir.

Gıda egemenliği konusunda önemli konulardan birisini de bu alandaki yabancı yatırımlar oluşturmaktadır. Yapılan yatırımların sektörel büyüme katkısı, istihdam ve iç piyasaya etkileri ne düzeydedir, bu konuda yapılan ampirik çalışmalara akademik anlamda çok rastlanmamasına karşın, bu sermayenin toplumsal sorumluluktan çok öncelikle kar amacının olduğu bilinmektedir. Yani yabancı sermaye için ulusal gıda taleplerinin yeterli, kaliteli ve uygun koşullarda temini konusunda çekinceler bilinmektedir.

Türkiye’ye gıda alanında ilk yabancı sermayeli yatırım 1950 yılında girmiştir:

- Unilever – margarin
- Coca Cola – alkolsüz içecekler

Bu alanda yapılan düzenleme ve değişikliklerle (Yasal değişiklikler, tarım ve gıda ürünleri dış ticaretinin serbestleştirilmesi, gıda ürünleri ithalatında uygulanan vergi ve harçların önemli ölçüde düşürülmesi, tarım ve gıda sektöründe yer alan KİT’lerin özelleştirilmesi, DTÖ’nün kuruluşu ve ilgili anlaşmalar vb.) sektörde yabancı sermaye yatırımları artış göstermiştir. Bugün

20 http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=105146&_KOD=
21 Ali Ekber Yıldırım, Gıda fiyatlarındaki artış fırsat oldu, 15 Temmuz 2008

Dünya’da ciro itibarıyla ilk 50 büyük gıda firmasının yaklaşık 10’u ülkemizde üretim yapmaktadır²². Özellikle perakende gıda sektöründeki büyük süper ve hipermarketlerin varlığı, gıda tüketimini ve bağımlılığını, şirketlerin kendi istekleri doğrultusunda değiştirmektedir. Perakende sektörde de hızlı bir yabancı sermaye girişinin olması, bunların kendi aralarında birleşerek güçlü konuma gelmelerine, bu durumun tarım ve gıda sektörünün üreticilerini ve tüketicilerini zor duruma bırakmalarına neden olmaktadır.

Türkiye’de gıda tüketiminin artırılmasında çeşitli kesimlere sorumluluklar düşmektedir²³: Öncelikle **gıda sanayi**, kaliteli ve ekonomik gıda üretimine yönelmelidir. Bu bakımdan sanayinin tarımla sıkı bir işbirliğine gerek vardır. İşletmelerin ar-ge bölümlerini kurmaları var olanların da etkili çalışmaları sağlanmalıdır. Teknolojik gelişmeler yakından izlenmeli, tanıtım ve bilgilendirme sürecinde duyarlı olmalı, geri besleme bilgileri değerlendirilmelidir. Tarımsal üretimi ise verimli, istenilen kalite ve standartta, dünya fiyatlarıyla sanayiciye iletilmesi gerekmektedir. **Tüketici** açısından gıdalar hakkında bilinç düzeyi ve bilgi edinme önemlidir. Tüketici, haklarını iyi bilmeli ve sorumlu yurttaş rolünü iyi oynamalıdır. **Ulusal düzeyde** gıda üretim ve tüketim politikaları sürekli ve stratejik olarak belirlenmeli ve sürdürülebilir bir denetim mekanizması kurulmalıdır. Özellikle gıda işletmelerinin hem kendi aralarında ve hem de diğer sektörlerle bulundukları haksız rekabet önlenmelidir.

Sonuçta; Türkiye’nin gıda fiyat artışlarından korunması ve açlıkla mücadelede; uzun vadede tarım ve gıda sektörlerinin yapısal sorunlarının çözümüne yönelik önlemler almak, tarımda kısa vadede fiyat ve yardım mekanizmalarını ve desteklemeleri uygulamaya sokmak, ithal korumacılığını artırmak, tarım topraklarının satışını engelleyici düzenlemeler yapmak, tarımda kooperatifleşmeyi sağlamak, gıda üretiminde kayıt dışılığı gidermek, tarım ve gıda ürünleri üretim ve piyasasını ulusal politikalarla düzenlemesi gerekmektedir. Gıda alanındaki özelleştirmeler, kimi sanayilere sağlanan imtiyazlar-ayrıcalıklar, yabancı dayatmalarıyla çıkartılan şeker, tütün ve tohum yasaları, iç piyasada gıda güvenliği konusu ve gıda sağlığı alanındaki çekinceli GDO’lu ürünlerin tartışılması, açlık ve gıda egemenliği sürecinde teker teker ve ayrıntılı olarak ele alınması gereken konulardır.

Türkiye karar verirken, küresel aktörlerin tercihlerini kabullenmek yerine özgün politikalarla gıda üretim ve dağıtım stratejisine yön vererek halkının gıda egemenliğini sağlayabilmelidir. Ülkemiz tarımsal potansiyelini yeterli etkinlikte değerlendirmelidir. Gıda işleme sanayisini kayıt dışılıktan kurtaran ve ekonomik ölçekte gelişme sağlayan Türkiye, sadece kendi nüfusunu beslemekle kalmayıp, aynı zamanda dünyanın aç-yoksul nüfusuna ve gelişmemiş ülkelere destek olan örnek bir ülke olarak tarihe geçmenin politikalarını hedeflemelidir.

T. Kıymaz, Gıda Sektöründe Yabancılaşma Eğilimi, Dünya Gıda Günü Sempozyumu, 140-143, Ankara, 2005.
Kavas, A. 1991. Beslenme Sorunları ve Gıda Sanayi, TMMOB ZMO, Gıda Sanayi Kongresi, 247-261, Ankara.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Buzbaş, N. 2008. Gıda Krizi ve Gıda Sanayii, İşveren Dergisi, Ankara.
- ÇEVRE, 2008. Türkiye Çevre Vakfı Haber Bülteni Sayı: 105, Ankara.
- Ekşi, A. 2001. Herkes İçin Gıda ve Gereği Kadar Gıda, Türk-Koop Ekin Dergisi, Sayı:16, Ankara.
- Eraktan, G. 2008. Dünya Gıda Krizi ve Türkiye, asam.org.tr, Ankara.
- Ertan, F. 2008. Global Gıda Krizi, Zaman Gazetesi, 1 Haziran, Ankara.
- Güneş, E. Türkiye’de Gıda Üretimi ve Tüketimi, 116-131, Ankara. Dünya Gıda Günü Sempozyumu, Ankara, 2005.
<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&Kategori=ekonomi&ArticleID=516766&Date=14.04.2008&ver=60>
- <http://www.ortakhaber.com/v2/haberler/templates/haber.asp?articleid=1010&zoid=9&y=>
- http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=105146&_KOD=
- http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=19196
- Kavas, A. 1991. Beslenme Sorunları ve Gıda Sanayi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Gıda Sanayi Kongresi, 247-261, Ankara.
- Kıymaz, T. 2005. Gıda Sektöründe Yabancılaşma Eğilimi, Dünya Gıda Günü Sempozyumu, 140-143, Ankara.
- Ortaş, İ. 2008. Dünya beklenen gıda savaşlarına doğru mu gidiyor? 25 Nisan, Adana.
- Sancak, M. 2008. Gıda Krizi Bankaları Tarla Avcısı Yaptı, Sabah Gazetesi, 15 Şubat 2008.
- TÜİK Hanehalkı verileri, 2006.
- Yıldırım, A.E. 2008. Gıda fiyatlarındaki artış fırsat oldu, Dünya Gazetesi, Ankara.
- Yıldızoğlu, E. 2008. Dünyada gıda fiyatları artarken, Cumhuriyet Gazetesi, 14 Ocak, Ankara.
- TZOB 2008, Temmuz Sayı:283, Türkiye Ziraat Odası Birliği Çiftçi ve Köy Dünyası, 14-19, Ankara.

KAMUNUN GIDA EGEMENLİĞİNE BAKIŞI

İzzet ÖLMEZ

TKB Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü

Sayın Başkan değerli katılımcılar hepinizi saygıyla selamlıyorum. Ziraat Mühendisleri Odası ve Kimya Mühendisleri Odası'nın birlikte düzenlemiş oldukları "21. Yüzyılın Ayıbı: Açlık" konulu Sempozyuma davet edilmem nedeniyle de memnuniyetimi dile getiriyorum. Ben sunumumda kamunun gıdaya bakış açısını aktarmaya çalışacağım. Daha ziyade istatistiki verilerle sunumumu yapacağım.

Sunumumu 2001 yılı tarımsal sayımı istatistiki verilerini dikkate alarak hazırladım. Tarımsal üretimde neredeyiz, ihracat ve ithalat verilerimiz ne boyutta, beslenmedeki durumumuz nedir, sektörün durumu nedir ve mevzuat uygulamalarından bahsedeceğim. Böylece tarımda gerçekten kendi kendimize yeten bir ülke olup olmadığımız konusunda fazla yoruma girmeden rakamlardan bir sonuç çıkartabileceğimizi düşünüyorum.

Ülkemiz sahip olduğu (gerek tarımsal arazi varlığı bakımından gerekse iklim çeşitliliğı bakımından) büyük tarım potansiyelinden dolayı dünya tarımında önemli bir paya sahiptir. Tüm köyler ve nüfusu 5.000'den az olan ilçe merkezlerinde toplam 3.075.516 adet tarımsal işletme ile bu işletmelerin tasarrufunda bulunan 184.329.490 dekar arazi tespit edilmiştir.

Dikkatinizi çekmek istiyorum çok çarpıcı, Türkiye'de tarım işletmelerinin %99,77'si tek bir hane halkı tarafından işletilmektedir. Türkiye'de ortalama işletme büyüklüğü 61,01 dekar olarak belirlenmiştir. Yani işletme büyüklüğümüz olumsuz bir durum aslında, bunu Tarım ve Köyişleri Bakanlığı politika ve hedeflerinde artırmayı planlıyoruz.

Nüfus Ve İstihdam (Bin Kişi)

Yıllar	Toplam Nüfus	Toplam İstihdam	Tarım Sektöründe İstihdam	Toplam İstihdamda Tarımın Payı (%)
1990	56.156	19.323	9.233	47,78
1995	61.737	20.394	9.538	46,77
2000	67.420	20.579	7.103	34,52
2001	68.529	20.367	7.217	35,43
2002	69.626	21.658	7.618	35,17
2003	70.363	21.147	7.165	33,88
2004	71.152	21.791	7.400	33,96
2005	72.065	22.046	6.493	29,45
2006	72.974	22.330	6.088	27,26

Kaynak: TÜİK, DPT Not:1995 yılına kadar 12+yaş, 1995 yılından itibaren 15+yaş verilmiştir.

104

Tarımda nüfus ve istihdama baktığımızda, yıllar itibariyle pek bir paralellik olmadığını görüyoruz. 1990 yılında toplam nüfusumuz 56 milyon iken, toplam istihdamda tarımın payı 47.7 iken, 2006 yılına geldiğimizde nüfusumuzun 72.9 milyon olduğunu, toplam istihdamdaki tarımın payının da yüzde 27.2 gibi bir rakama azaldığını görüyoruz. Peki bu sevindirici bir rakam mı? Aslında sevindirici bir rakam. Dünya ülkelerine baktığımızda da sanayi ve hizmet sektöründeki artış, tarımsal üretimdeki istihdamın azaltılmasını gerektirmektedir.

Faaliyet Alanına Göre Tarımsal İşletmeler

Üretim Çeşidi	İşletme Sayısı (Adet)	%
Sadece Bitkisel Üretim	929.582	30,2
Sadece Hayvancılık	72.629	2,4
Bitkisel + Hayvancılık	2.074.439	67,4
TOPLAM	3.076.650	100,0

Kaynak:TÜİK (2001 Genel Tarım Sayımı)

Yine faaliyet alanlarına göre tarımsal işletmelere baktığımızda toplam 3 milyon 76 bin 650 işletme bulunmakta, bunların yine çarpıcı olanı sadece hayvancılıkla istigal eden işletmelerin sayısının 72 bin 629 adet olduğu görülmektedir. Bu rakam oldukça düşüktür. Bu rakamın artırılması gerekmektedir. Bitkisel üretimdeki işletme sayımızın da yaklaşık 930 bin olduğu görülmektedir. Hedefimiz bitkisel üretim ve hayvancılık işletmeleri sayısını eşit düzeyde artırmak ve işletme sahiplerinin eğitimini de düzenlemektir.

Tarımsal işletmelerin %42,87'sinde tarımsal amaçlı sulama yapılmakta, tarımsal işletmenin tasarrufunda bulunan toplam arazinin ise %19,02'si sulanmaktadır. Sulanan arazinin; %81,73'ü salma, %16,62'si yağmurlama ve %1,65'i ise damla sulama sistemi ile sulanmaktadır.

Gıda Egemenliği: 21. Yüzyılın Ayıbı Açlık

BITKİSEL ÜRETİM

CROP PRODUCTION

TÜRKİYE - TURKEY

5. Bitkisel Üretim değeri - Value of crop production

Ürünler - Crops	Üretim Production Ton - Tons	Değer Value (000 000 TL)	Pazarlanan değer Value of marketing (000 000 TL)	(%)
Toplam - Total	57 867 166	32 264 153 555	24 533 285 162	76,09
Tarla Ürünleri - Field crops	60 103 449	14 566 410 608	10 565 354 777	42,55
Tahıllar - Cereals	30 686 650	7 153 926 608	4 289 281 144	40,60
Baklagiller - Pulses	16 40 100	1 337 834 966	940 526 280	8,90
Endüstriyel bitkiler - Industrial crops	17 776 872	3 281 969 681	3 164 288 472	29,96
Yabıl tohumları - Oilseed	2 514 827	7 00 674 757	701 001 950	6,63
Yumurta bitkileri - Tuber crops	7 185 000	2 042 004 590	1 470 296 931	13,92
Sebzeler - Vegetables	21 638 667	7 656 573 892	6 188 568 567	24,52
Yaprıgı yenen sebzeler - Leafy or stem edible vegetables	1 683 950	7 08 898 184	545 127 079	8,81
Baklagıl sebzeler - Leguminous vegetables	686 000	477 889 307	340 613 053	5,00
Meyve yenen sebzeler - Fruit-bearing vegetables	20 596 000	6 140 186 280	5 029 024 146	81,28
Soğanlı, yumru ve kök sebzeler - Root bulb and tuberous vegetables	642 700	285 057 140	233 244 203	3,27
Diğer sebzeler - Other vegetables	90 017	44 548 180	40 900 086	0,66
Meyveler - Fruit	14 965 050	10 041 203 855	8 078 891 835	32,53
Yumuşak çekirdekli - Pome fruits	2 466 400	1 444 726 374	1 095 788 369	13,86
Tağçelikli - Citrus fruits	3 132 700	3 057 504 126	2 316 279 806	28,67
Turunçgiller - Citrus	2 193 000	866 038 817	818 542 818	10,13
Sert çekirdekli - Nuts	843 000	1 540 781 284	1 345 258 929	16,68
Üzüm ve meyveler - Grape like fruit	4 138 250	2 878 765 293	2 249 931 258	27,46
Çay - Green tea	7 91 700	253 344 000	253 090 656	3,13

Bitkisel üretimde ne durumdayız? Toplamda 97 milyon 867 bin 167 ton bitkisel üretim üretimimiz mevcut olup, bunların arasında birinci sırayı tarla ürünleri, yaklaşık 60 milyon 103 bin 449 tonla çekmektedir. Bunlar 2001 yılı tarım sayımı verileri. Tarla ürünleri içinde tahıl ürünleri yaklaşık 30-31 milyon ton ile birinci sırayı almaktadır. Sebzelerin üretimi ise yaklaşık 24 milyon ton, meyvelerin üretimi 14 milyon tondur. Bunların içinde sevindirici olan, sebze ve meyvelerin neredeyse tamamının ihracata gittiği, tahıl ürünlerinin ise daha ziyade iç tüketime yöneldiğini görüyoruz.

6. Yem bitkileri - Fodder crops

Ürünler - Crops	Alan - Area Hektar - Hectare		Üretim - Production Ton - Tons			
	Ekilen Sown	Hasat edilen Harvested	Dane Grain	Hasıl Silage maize	Yeşil ot Green	Kuru ot Hay
Toplam - Total	962 208	944 862	4 800	740 000	2 554 950	2 419 050
Mısır - Maize (1)	369 054	367 119	-	740 000	-	-
Fig - Cow vetches (1)	233 204	232 385	-	-	450 000	368 000
Burçak - Wild vetches (1)	950	950	-	-	950	1 050
Yonca - Alfalfa	260 000	246 465	2 300	-	1 900 000	1 700 000
Korunga - Sainfoin	99 000	97 943	2 500	-	204 000	350 000

(1) Aynı alandan hem dane hem de ot üretimi yapılmış ise alan, dane ve ot için aynı alınmıştır.

(1) If both grain and hay production are harvested from the same land, areas are the same for grain and hay production

Yine hayvansal üretimde önemli bir yeri olduğunu düşündüğümüz yem bitkileri üretimimiz yeşil otta 2,5 milyon ton, kuru otta 2,4 milyon tondur.

HAYVAN SATIŞI VE HAYVANSAL ÜRÜNLER		NUMBER OF LIVESTOCK AND ANIMAL PRODUCTS		
TÜRKİYE - TURKEY				
Canlı Hayvanlar - Livestock				
Hayvanlar	Sayı	Fiyat	Değer	Pazarlananın değeri
Livestock	Number	TL/head	Value	Value of marketable
			(000 000 TL)	(000 000 TL)
Toplam - Total	-	-	10 470 768 491	3 826 303 815
Koyun - Sheep	25 173 706	95 849 380	2 412 884 111	838 866 613
Koyun(Merinos) - Sheep(Merino)	524 432	102 697 474	53 857 842	16 695 931
Koyun(Yerli) - Sheep(Domestic)	17 414 516	110 614 610	1 926 299 895	597 152 967
Kuzu(Merinos) - Lambs(Merino)	175 448	63 629 720	11 163 707	5 805 128
Kuzu(Yerli) - Lambs(Domestic)	7 059 310	59 717 262	421 562 667	219 212 587
Kıl keçisi - Ordinary goats	6 519 332	78 789 642	513 655 837	193 620 097
Kıl keçisi - Ordinary goats	4 694 336	89 764 661	421 385 481	147 484 919
Kıl keçisi oğlağı - Kid of ordinary goats	1 824 996	50 559 210	92 270 356	46 135 178
Tiftik keçisi - Angora goats	260 762	72 187 186	18 823 675	6 283 914
Tiftik keçisi - Angora goats	198 772	80 147 258	15 931 031	5 097 930
Tiftik keçisi oğlağı - Kid of Angora goats	61 990	46 663 080	2 892 644	1 185 984
Sığır - Cattle	9 803 498	631 750 260	6 193 362 410	2 023 338 286
Sığır(Kültür) - Cattle(Culture)	1 052 224	1 070 787 449	1 126 708 253	315 478 311
Sığır(Kültür melezi) - Cattle(Cross-Breed)	2 491 528	758 302 541	1 889 332 014	529 012 964
Sığır(Yerli) - Cattle(Domestic)	2 108 202	527 288 482	1 111 630 633	311 256 577
Dana(Kültür) - Calves(Culture)	807 562	689 241 643	556 605 360	233 774 251
Dana(Kültür melezi) - Calves(Cross-Breed)	1 866 021	519 859 146	970 068 083	407 428 595
Dana(Yerli) - Calves(Domestic)	1 477 961	364 703 850	539 018 067	226 387 588
Manda - Buffaloes	121 077	557 299 322	67 476 130	18 100 772
Manda - Buffaloes	75 748	658 497 299	49 879 853	12 469 963
Manda yavrusu - Buffalo calves	45 329	388 190 267	17 596 277	5 630 809
At - Horses	248 992	-	-	-
Katır - Mules	94 924	-	-	-
Ejlek - Asses	417 214	-	-	-
Deve - Camels	887	-	-	-
Domuz - Pigs	3 595	-	-	-
Tavuk - Hens	245 776 323	4 884 419	1 200 474 557	708 279 989
Et tavuğu - Broiler	188 637 066	4 893 206	923 039 945	544 593 568
Yumurta tavuğu - Laying hens	57 139 257	4 855 412	277 434 612	163 686 421
Hindi - Turkeys	3 092 408	14 334 754	44 328 909	26 154 056
Ördek - Ducks	832 091	6 791 453	5 651 107	3 334 153
Kaz - Geese	1 400 136	10 078 845	14 111 754	8 325 935
Arı kovanı - Beehives	4 160 892	-	-	-
Açılan ipek böceği kutusu	-	-	-	-
Opened silkworm box	3 839	-	-	-

DİE, TARIMSAL YAPI (ÜRETİM, FİYAT, DEĞER), 2002

SİS, AGRICULTURAL STRUCTURE (PRODUCTION, PRICE, VALUE), 2002

Hayvan sayısı ve hayvansal ürünlere baktığımızda koyun sayısı adet olarak 25.173 olup, kıl keçisi sayısı 6 milyon 519 bin civarında, sığır sayısı yaklaşık 10 milyon civarında bulunmaktadır. Bunların içinde çarpıcı olduğunu düşündüğüm tavuk sayısı 245 milyon 776 bin 323 adettir. Bu da ülkemizin hayvansal protein ihtiyacının büyük bir kısmını tavuk etinden karşıladığını göstermektedir.

Hayvansal ürünlerin üretim miktarına baktığımızda süt yaklaşık 8.408 ama son verilere göre bunun 10 milyon ton civarında bulunduğu ve bu miktarın da yaklaşık yüzde 40'ının sokak sütçülüğü olduğu, yüzde 40'ının mandıralarda işlendiği ve yaklaşık yüzde 20'sinin de büyük kapasiteli işletmelerde işlendiği varsayılıyor. Et miktarını 420 milyon 597 ton. Dünya üretiminde 4. sırada olduğumuz bal üretiminin de 74 bin 555 ton olduğu görülmektedir.

HAYVAN SAYISI VE HAYVANSAL ÜRÜNLER

NUMBER OF LIVESTOCK AND ANIMAL PRODUCTS

TÜRKİYE - TURKEY

Hayvansal ürünler - Animal products

Hayvansal ürünler Animal products	Miktar Quantity ton tons	Fiyat Price TL/kg	Değer Value (000 000 TL)	Pazarlananın değeri Value of marketable (000 000 TL)
Toplam - Total	-	-	9 399 981 157	5 236 384 715
Süt - Milk	8 408 566	419 061	3 523 698 794	669 502 771
Koyun sütü - Sheep's milk	657 387	504 151	331 422 065	62 970 192
Kıl keçisi sütü-Ordinary goat's milk	206 403	497 512	102 688 064	19 510 732
Tiftik keçisi sütü-Angora goat's milk	3 218	619 538	1 993 673	378 798
İnek sütü- Cow's milk	7 490 633	409 341	3 066 222 941	582 582 359
Manda sütü - Buffalo milk	50 925	419 677	21 372 051	4 060 690
Et - Meat (1)	420 597	5 623 330	2 365 155 655	2 241 023 689
Koyun eti - Sheep's meat	75 828	5 915 001	448 522 685	417 126 097
Kıl keçisi eti-Ordinary goat's meat	15 167	5 331 978	80 870 114	61 461 287
Tiftik keçisi eti-Angora goat's meat	287	5 113 087	1 467 456	1 173 965
Siğir eti - Cattle's meat	327 630	5 572 831	1 825 826 497	1 752 793 437
Manda eti - Buffalo's meat	1 630	5 038 591	8 212 903	8 212 903
Deve eti - Camel's meat	18	6 000 000	108 000	108 000
Domuz eti - Hog's meat	37	4 000 000	148 000	148 000
Deri - Hide(adet-number)	6 987 373	12 859 085	89 851 224	89 851 224
Koyun derisi - Sheep's hide	4 261 562	9 406 179	40 085 015	40 085 015
Kıl keçisi derisi-Ordinary goat's hide	776 764	3 388 542	2 632 098	2 632 098
Tiftik keçisi derisi-Angora goat's hide	16 179	4 428 055	71 642	71 642
Siğir derisi-Cattle's hide	1 921 185	24 424 851	46 924 658	46 924 658
Manda derisi- Buffalo's hide	11 121	12 338 029	137 211	137 211
Deve derisi-Camel's hide	48	12 500 000	600	600
Domuz derisi-Hog's hide	514	-	-	-
Yapağı - Wool	38 244	1 641 819	62 789 743	11 930 051
Kıl - Hair	2 589	857 575	2 220 262	2 153 654
Tiftik - Mohair	318	2 036 085	647 475	628 051
Beyaz et - Meat for poultry	726 547	2 053 837	1 492 208 875	1 492 208 875
Tavuk eti - Chicken meat	696 160	2 013 451	1 401 684 275	1 401 684 275
Hindi eti - Turkey meat	30 372	2 979 261	90 486 100	90 486 100
Ördek eti - Duck meat	4	2 500 000	10 000	10 000
Kaz eti - Gooses meat	11	2 590 909	28 500	28 500
Yumurta - Hen eggs(2)	722 182	1 885 713	1 361 828 204	463 021 589
Bal - Honey	74 555	6 504 806	484 965 795	257 031 872
Balmumu - Wax	3 448	4 678 748	16 132 322	8 550 131
İpek kozası - Silk cocoons	100	4 828 083	482 808	482 808

(1)Mezbaha,kombine ve kurban bayramı

kesimlerini kapsar.

(2)16000 adet yumurta 1 ton kabul edilmiştir.

(1) Includes data from the municipal of slaughterhouses

and the moslem festival of sacrifice

(2) 16000 eggs equals to 1 ton

Sağılan hayvan sayıları

Number of animal milked

	Sayı Number
Hayvanlar Livestock	baş head
Koyun-Sheep	13 637 194
Kıl keçisi-Ordinary goats	3 412 094
Tiftik keçisi-Angora goats	141 344
İnek Cow	4 392 568
Manda-Buffalo	51 626

Kesilen hayvan sayıları

Number of animal slaughtered

	Sayı Number
Hayvanlar Livestock	baş head
Koyun-Sheep	3 935 393
Kıl keçisi-Ordinary goats	742 349
Tiftik keçisi-Angora goats	15 116
Siğir-Cattle	1 774 107
Manda-Buffalo	10 110
Deve-Camel	44
Domuz-Hog	467

DİE, TARIMSAL YAPI (ÜRETİM, FİYAT, DEĞER), 2002

SIS, AGRICULTURAL STRUCTURE (PRODUCTION, PRICE, VALUE), 2002

Şunu hatırlatmak istiyorum bunlar 2001 tarım sayımlarıdır. Bunlar her 10 yılda bir yapılabilmektedir ve resmi rakamlardır. Bundan sonraki tarım sayımı 2011'de yapılacaktır.

Tarımsal Ürünler İhracat Değerleri (Milyon \$)

Yıllar	Genel İhracat	Gıda Maddeleri	(%)	Tarımsal Hammadde	(%)	Tarım Ürünleri Toplamı	%
1996	23.224	4.556	19,6	392	1,7	4.948	21,3
2000	27.775	3.543	12,8	313	1,1	3.856	13,9
2001	31.334	3.997	12,8	352	1,1	4.349	13,9
2002	36.059	3.668	10,2	384	1,1	4.052	11,2
2003	47.253	4.735	10,0	522	1,1	5.257	11,1
2004	63.167	5.891	9,3	610	1,0	6.501	10,3
2005	73.476	7.714	10,5	595	0,8	8.309	11,3
2006	85.479	7.874	9,2	700	0,8	8.574	10,0
2007*	23.101	2.077	9,0	197	0,9	2.274	9,8

Kaynak: DTM

108

İhracat değerlerimiz ne durumda? 1996 yılına baktığımızda gıda maddeleri ihracatında 4 milyon 556 bin dolar civarındayız. 2007 yılının ilk 8 ayındaki ihracat miktarımız 2 milyon 77 bin dolara inmiştir.

Tarımsal Ürünler İthalat Değerleri (Milyon \$)

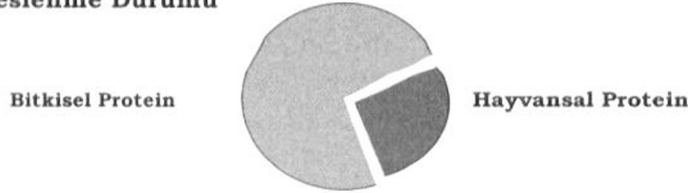
Yıllar	Genel İthalat	Gıda Maddeleri	(%)	Tarımsal Hammadde	(%)	Tarım Ürünleri Toplamı	%
1996	43.627	2.831	6,5	2.035	4,7	4.866	11,2
2000	54.503	2.133	3,9	2.023	3,7	4.156	7,6
2001	41.399	1.487	3,6	1.593	3,8	3.080	7,4
2002	51.554	1.912	3,7	2.083	4,0	3.995	7,7
2003	69.340	2.791	4,0	2.474	3,6	5.265	7,6
2004	97.540	3.089	3,2	2.969	3,0	6.058	6,2
2005	116.774	3.284	2,8	3.196	2,7	6.480	5,5
2006	137.032	3.452	2,5	3.755	2,7	7.207	5,3
2007*	34.752	1.028	3,0	1.079	3,1	2.107	6,1

İthalatta ne durumdayız? 1996 yılında gıda maddelerindeki ithalat miktarımız 2 milyon 831 bin dolar civarındayken, 2007 yılında bu rakamın 1 milyon 28 bine indiğini görüyoruz. Aslında ithalat miktarlarındaki artış fazla bizi yanıltmasın, bunların büyük bir kısmı tarımsal hammadde olarak ithal edilip, daha sonra işlenen ürünlerdir.

Beslenmede ne durumdayız acaba? Toplumun bazı kesimlerinde hane halkı gıda güvencesizliği ve hayvansal ürünlerin az miktarda tüketimine bağlı olarak makro ve mikro besin öğeleri eksikliği görülmektedir. Türk halkının beslenme durumuna bakıldığında Türkiye’de temel besin ekmek ve tahıl ürünleridir. Günlük enerjinin ortalama %50’si ekmek ve tahıl ürünlerin-

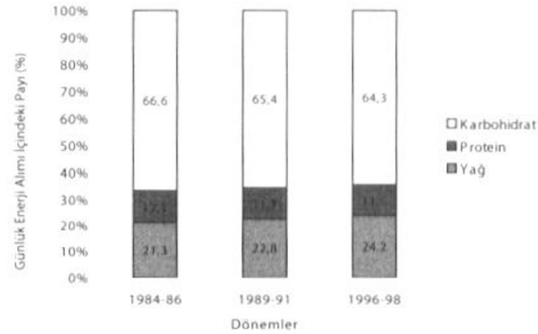
den sağlanmaktadır. Yıllar içerisinde besin tüketim eğilimi incelendiğinde ekmek, süt-yoğurt, et, taze sebze ve meyve tüketiminin azaldığı; kuru bakliyat, yumurta ve şeker tüketiminin ise arttığı söylenebilir. Genelde toplam yağ tüketim miktarında önemli farklılık olmamasına karşın bitkisel sıvı yağ tüketim miktarının katı yağa oranla arttığı gözlenmektedir.

Beslenme Durumu

Tabloyla göstermeye çalıştım. Beslenme durumumuzdaki toplam protein tüketimi kişi başına yeterli düzeydedir ancak bu bitkisel kaynaklıdır. Hayvansal protein miktarının çok az olduğunu görebiliyorsunuz.

Şekil: 1984-1998 arasında Günlük Enerji Alımı içerisinde Karbonhidrat, Protein ve Yağ'ın Payları, FAO

Acaba karbonhidrat,protein ve yağın günlük enerji alımındaki payı nedir? Yıllar itibariyle baktığımızda, 84-86 ve 96-98 yılları itibariyle aldığımızda karbonhidrat miktarı yaklaşık yüzde 65-66 civarında, pek büyük bir değişiklik yok. Yine protein miktarı yüzde 12'ler civarında, pek büyük bir değişiklik yok. Yağ alımının yaklaşık yüzde 21'ler civarında olduğunu görebiliyoruz. Hedefimiz beslenme alışkanlıklarımızda bu kadar yüksek miktarda olan ve enerji ihtiyacımızın büyük bir bölümünü karşıladığımız karbonhidrat oranını azaltıp, protein oranının artırılmasıdır.

Tarımsal politikaların, beslenme ile ilişkisine baktığımız zaman, Sağlık Bakanlığı'nın yaptığı bir araştırma göre 90-98 yılları içerisinde, süt tüketiminin artışa girdiği, ekmek ve patates tüketiminin ise azalış gösterdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Yine bu politikaların mutlaka çevreyi korumaya ve sağlığı geliştirmeye yönelik olarak belirlenmesi gerektiği de, bu çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkıyor.

Bakanlığımızın Tarım ve gıda sektörünün geleceğiyle ilgili temel yaklaşımı, sadece tüketim veya satış noktasından değil, "tarladan sofraya" tüketiciye güvenli gıda arzının temini, ülke ihracatının geliştirilmesi ve sektörde haksız rekabetin önlenmesidir.

Politika ve hedeflerimize birkaç örnek vermek istiyorum: “Kırsal Kalkınma Stratejisi” hazırlanmıştır. Bu strateji doğrultusunda kırsal kesimde iş imkanlarını çeşitlendirmek ve gelir düzeyini yükseltmek için kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi projeleri uygulamaya konulmuş, ayrıca AB fonlarından yararlanmak için Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu kurulmuştur.

Yol ve içme suyu olmak üzere köy ve beldelerin alt yapısını tamamlamak için KÖYDES ve BELDES projelerine 2 yılda toplam 4,5 milyar YTL'nin üzerinde bir kaynak tahsis edilmiştir.

“Tarım Stratejisi Belgesi” hazırlanmış ve “Tarım Çerçeve Kanunu”nu başta olmak üzere tohumculuk, depoculuk, toprak ve arazi kullanımı, tarım sigortası, organik tarım, üretici birlikleri ve kırsal kalkınmayı destekleme alanlarında gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Tarıma verilen toplam destekler arttırılmıştır. Çiftçilere mazot desteği verilmeye başlanmıştır. Tarımsal kredi faiz oranları düşürülmüş, kredi miktarı arttırılmıştır.

“Yağmurlama-damlama” sulama projeleri yaygınlaştırılmış, tarım danışmanlığı hizmeti verilmeye başlanmıştır.

Gıda Sanayi İşyerlerinin Sektöre Göre Dağılımı ve % Oranları

Sektör	2002		2004	
	İşletme Sayısı	% Oranı	İşletme Sayısı	%
Et ürünleri	405	1,59	581	2,10
Süt ve Süt ürünleri	2160	8,50	2152	7,77
Meyve ve Sebze işleme	1004	3,95	1095	3,95
Su ürünleri	90	0,35	100	0,36
Un ve unlu ürünler	17854	70,22	19173	69,21
Bitkisel yağ ve margarin	734	2,89	774	2,79
Şekerli ürünler	891	3,50	1010	3,65
Tasnif dışı ürünler	826	3,25	1062	3,83
Alkollü içkiler	69	0,27	90	0,32
Gazlı alkolsüz içecekler	118	0,46	141	0,51
Baharatlar	172	0,68	200	0,72
Kuruyemiş ve çerezler	396	1,56	644	2,32
Aromalar ve katkı maddeleri	35	0,14	57	0,21
Baklagiller	135	0,53	182	0,66
Ambalaj ürünleri	536	2,11	442	1,60
TOPLAM	25425	100	27703	100

Tüm bu gelişmeler çerçevesinde acaba gıda sektörü dağılım oranı nedir? Biraz önce bahsetmiş olduğum ülkemizin beslenme alışkanlıkları ile bir paralellik gösteriyor mu? Bunu tabloda çok net bir şekilde görebiliyoruz aslında. 2002-2004 verilerini gösteriyorum, et ürünlerinde toplam işletme sayımız 405. Bunun toplamdaki oranı yüzde 1.59. Çok düşük bir rakam, bunun artırılması gerekiyor. 2004 yılında bu rakam 581'e çıkmış ve oranı yüzde 2.10 gibi görünüyor.

Süt ve süt ürünleri alanında 2002 yılında 2160 işletme varken, 2004 yılında 2152 adet olduğunu görüyoruz. Çok çarpıcı olacağını düşündüğüm, beslenme alışkanlıklarımıza bağlı olarak un ve unlu mamuller alanında 17.854 işletme var 2002 yılında. 2004 yılında bu rakam 19.173'e çıkmış ve toplamdaki oranı 69.21'e inmiştir aslında. 2002 yılında gıda üreten işletme sayımız 25.425 iken, 2004 yılında bu rakam 27.703'e çıkmıştır.

Ülkemizde, modern teknolojileri uygulayan büyük kapasiteli tesislerin sayısı fazla olmayıp yaklaşık 2000 adettir. Kurulu kapasitenin büyük oranı modern tesislere aittir. Gıda sanayinde kapasite kullanımı ortalama %50 olup, bu oran gıda alt sektörlerine göre değişmektedir. Tesislerin önemli bir kısmında, işlenen ürün miktarı yıllara göre değişiklik göstermekte, sanayiye uygun hammadde teminindeki güçlükler nedeniyle genelde düşük olmaktadır.

Gıda kontrol hizmetlerinin ana hedefi çiftlikten sofraya güvenli gıda üretiminin temini ve tüketiminin sağlanmasıdır. Bu kapsamda hepimizin bildiği gibi 178/2002 sayılı Avrupa Birliği direktifi uyarınca hazırlanan 5179 sayılı Kanun 2004 yılında yürürlüğe girmiş olup, yüzde 80 Avrupa Birliği mevzuatına uyumlu bir mevzuattır. Bu kapsamda hazırlanan Gıda Güvenliği ve Kalitesinin Denetimi ve Kontrolüne Dair Yönetmelik kapsamında, gıda denetim ve kontrol hizmetlerimizi yürütmekteyiz.

Yine bakanlığımızın bu mevzuata ilave olarak yapmış olduğu bazı çalışmalardan bahsetmek istiyorum. Yaklaşık 12 bileşeni olan gıda denetim sisteminin güçlendirilmesi ve yapılandırılması projesi bitmiştir. Bu projenin çıktılarından birkaçını sayacağım, küçük gıda işletmelerine yönelik gıda hijyen rehberleri hazırlanmıştır. Ülkemizde Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi kurulmuştur, yine hızlı alarm sistemi oluşturulmuştur. Gıda denetim sistemlerinde Avrupa Birliği'ne entegre olmamız açısından, gıda denetim el kitapları, ihracat prosedür el kitapları ve bunların altındaki el kitaplarının tamamı hazırlanmış bulunmaktadır.

Beni sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

MESLEK ÖRGÜTLERİNİN GIDA EGEMENLİĞİNE BAKIŞI

Dr. Gökhan GÜNAYDIN
Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı

Hepinize iyi akşamlar diliyorum. Bilinir ki biz bu toplantıların hepsine gerçekten hazırlanarak geliriz, ne söyleyeceğimizi planlayarak geliriz. Ama aslında sizden evvel bir Tarım ve Köyişleri Bakanlığı konuşmacısı varsa, bütün bu planlama gereksizdir. Çünkü siz konuşmanızı o konuşmanın üzerine inşa edebilirsiniz. Bir miktarını böyle yapmak zorundayım. İzzet arkadaşımızdan özür dileyerek söylüyorum bunu. Çünkü o Tarım Bakanlığı'nın bir görevlisi olarak burada ama bu görevli aynı zamanda Tarım Bakanlığı'nın resmi görüşünü de bize iletiyor. Sırasıyla ben birkaç noktaya değinerek konuşmama başlayacağım.

113

Şöyle başladınız değerli arkadaşım; “Ben bir rakamları vereyim, istatistikleri vereyim, yorum yapmayacağım ve böylece Türkiye tarımda kendine yeterli mi değil mi anlayacağız.” Buradan ben neyi anlıyorum: Sabahtan beri geldiler bir sürü rakam verdiler ama o rakamlar aslında doğru değil. Türkiye tarımda kendine yeterlidir, merak etmeyin (!). Şimdi bu söylem üzerinden ben rakamları biraz yorumlayayım. Çünkü rakamları yorumlamazsanız, istatistik kuyruklu yalan hikayesine dönüşebilir.

Öncelikle, “Türkiye’de tarım istihdamı azalmıştır, bu da Türkiye’nin uyguladığı tarım politikasının başarısıdır” diyorlar. Bunu sadece İzzet Bey söylemiyor, Tarım ve Köyişleri Bakanı da, Dışişleri Bakanı da söylüyor. Ya insaf. Başka söyleyecek bir şey bulamıyorum. Eğer teknolojiyi, bilgiyi tarıma aktırırsanız Türkiye’nin bugünkü üretimini yüzde 2-2.5 dolayındaki nüfus ile yapabilmek mümkündür. Peki son 8 yıl içerisinde 2 milyondan fazla yurttaşımızın köylerini terk etme gerekçesi bu mudur? Yani, “Geriye kalan arkadaşlar bunu pekala yapabilirler, ben şehirlere gideyim, şehirlerde çok daha güzel hayat fırsatları beni bekliyor, onlardan yararlanayım” diye mi gitmişlerdir? Üretici bar bar bağırıyor, “1 yıl içinde gübre yüzde 180 arttı, mazot son 6 ayda 2 kat arttı, primimizi geçen seneden bu yana 1 kuruş artırdınız, biz karnımızı doyuramıyoruz” diye. Yoksa gerçek neden bu mudur? Hiç olmazsa inanarak söylemeyin bunları. Hiç olmazsa gelin, “Bakanlık bizden bunları söylememizi istiyor, biz o yüzden bunları söylüyoruz” deyin.

Türkiye'de büyük bir sömürü var. Bu sömürü içerisinde köylerde üretim yapıp, bizleri doyurmakla görevli olan üretici arkadaşlarımız, kendi karınlarını doyuramaz hale gelmişlerdir, o yüzden de köyleri terk etmektedirler. Bunun adını başarı diye kimse açıklamasın.

Üretim istatistiklerine bakmak zorundayız. Sabahtan da söyledim, 1980 yılında bu memlekette 44 milyon insan yaşıyordu, şimdi 72 milyon insan yaşıyor. 28 yılda 28 milyon insan artırmış bu memleket. O halde biz Kenan hocamın da söylediği gibi hem makro, hem mikro açıdan bunları doğru dü-rüst besleyebiliyor muyuz, buna bakacağız. Yani karınları doyuyor mu? Bu da yetmez, gerekli proteini alabiliyorlar mı? Bir insan, bir biyolojik varlık olarak kendilerini geliştirmek için gerekli besini alabiliyorlar mı? Bunu yapabilmenin yolu üretim istatistikleridir. Biz üretim istatistiklerini 2001 yılı rakamları üzerinden mi değerlendireceğiz? Evet, tarım sayımları her 10 yılda bir yapılır. 1991'de, 2001'de yapıldı, bir de 2011'i mi bekleyeceğiz, arada ne oldu diye bakmak için?

Arkadaşlar, TÜİK her yıl tarım istatistiği yayımlamıyor mu? Mesela 2005'te ne kadar buğday ürettik, 2006'da ne kadar ürettik, 2007'de ne kadar ürettik, bilmiyor muyuz? Biliyoruz bunları. Bildiğimiz zaman da gördüğümüz şudur: Türkiye'de mısır hariç anlamlı üretim artışı olan bir tek bitkisel üretim dalı yoktur. Buğdayda kendine yeterli olmak için 18.5 milyon ton buğday üretmemiz lazım, son 2 yılda sırasıyla 17.2 ve 17.8 milyon ton buğday ürettik.

114

10 milyon arpa üreten memleket, 6 milyon ton arpaya düştü. 2000'li yılların başında 5.2 milyon ton mısır üretirken, 1 milyon tondan fazla mısırı kaybettik, 4.2 milyon ton mısır üretiyoruz. 200 bin ton tütün ürettiyorduk, şimdi 100 bin ton tütün ancak üretebiliyoruz. 4-5 milyon ton şeker pancarımızı kaybettik. Bunları görmeyeceğiz ve bunları görmeyerek birbirimizi kandırmaya devam mı edeceğiz? Bunlar TÜİK'in istatistikleri. Hiç olmazsa şunları bir aydın namusu ile saptayacağız ve diyeceğiz ki, hata bende değil, hata şunda, hata öbüründe. Ama hiç olmazsa rakamları ortaya koyacağız, rakamlar böyle.

Hayvansal üretimde arkadaşımız söyledi, kanatlı sayısında ve kanatlı beyaz ette önemli artışlar vardır. Ama 1980-2007 istatistiklerine baktığınızda Türkiye 24 milyon koyununu ve 5 milyon sığırını kaybetmiştir.

Süt üretimimiz arttı, evet. 9-10 milyon tonlardan, 11-12 milyon tonlara kadar çıktık. Ama bana inanın 2.5 milyon tonun dışındaki süt, zaten bakteriyel ve somatik hücre sayısı açısından standartların o kadar dışında ki, aslında içtiğimiz her sütte maalesef beslenme değil, tam tersine vücudumuza çeşitli sorunlar taşıyoruz. Bunları görmeyecek, saptamayacak mıyız?

İthalat-ihracat dengesi... İhracat rakamlarını ayrı ayrı verdiniz, ithalat rakamlarını ayrı ayrı verdiniz. Yan yana koyduğunuzda görünen şudur: 2007'de 1 milyar dolar açığı var bu memleketin. 2008'in ilk 8 ayındaki açığı 2.5 milyar dolar. Bu veri TÜİK'e ait arkadaşlar. Bu rakamlar ortada duracak, sizler Türkiye tarımda kendine yeterlidir demeye devam edeceksiniz!

Birbirimize sürekli aynı salonlarda, farklı rakamlar vereceğiz, sonra dağılacakız, belki 6 ay sonra başka bir yerde bir daha buluşacağız, gene siz o rakamları vereceksiniz, gene biz bu rakamları vereceğiz. Böyle bir şey olur mu? Memlekette geçerli bir istatistik yok mu? Bunun üzerinden değerlendirme yapmamız gerekmiyor mu?

“Protein açığımız bulunmamaktadır” dediniz İzzet Bey. Bu memleketin protein açığı yoksa, ben hiçbir şey bilmiyorum. Bir araştırma şirketi diyor ki “Türkiye içinde bir tane Belçika var, bir tane Mısır var, bir tane Nijerya var.” Yani Türkiye’de Avrupa standartları üzerinde yaşayan bir küçük azınlık var, arkasından çok büyük, orta direk diye tanımlanan ama aslında direğinin önemli bir bölümü yıkılmış insanlar var, bir de açlıkla, sefaletle boğuşan 20 milyon insan var. Bu 20 milyon insan, rakamlar gösteriyor, mutlak yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Günde 1 dolar gelirleri yok. Bu arkadaşların protein açığı yok öyle mi bu memlekette? Ben söyleyecek başka bir şey bulamıyorum gerçekten.

Sonra bakın, Köydes’i kurmuşuz, Köydes’e 2 yılda 4.5 milyar YTL para aktarmışız, böylece kırsal altyapı sorunları çözülmüş (!). İstatistikler doğru. Bu paralar nereye gitti arkadaşlar? Mesela Türkiye’nin en büyük ihtiyacı sulama yatırımı. Bu parayla ne kadar tarımsal sulama yatırımı yapıldı? Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nü masraflı diye kapattı bu iktidar. Yerine Köydes’i kurdu. Masrafsız diye kurulan Köydes’e 2 yılda 4.5 milyar YTL para aktardınız, yani bu bir yıllık tarım bütçesi demektir. Bununla ne kadar yandaş müteahhit varsa, onlar doyuruldu. Tablo bu kadar açıktır.

115

Son bir rakam vererek bu proaktif konuşmayı bitireceğim, yani ben bir başkasının konuşması üzerine konuşmamı inşa etmem, kendi sözümü söylemeyi tercih ederim. “Kredi faizlerinin oranlarını düşürmüştük, miktarını artırmışız...” Türkiye tarıma yılda aşağı yukarı 5.3 milyar YTL bütçe aktarıyor. Bugün itibarıyla kullandırılan tarım kredisi miktarı kabaca 8 milyar YTL. Bunun 5 milyar YTL’si Ziraat Bankası’na, geriye kalanı da yabancı bankalara ait. Bu memleketi çok büyük bir kuraklık vurduğu zaman, Tarım ve Köyşleri Bakanı demişti ki, “Çiftçinin kredi borçlarını erteleyeceğiz.” Ben de çok merak etmişim, acaba Denizbank’a nasıl kredi borcunu erteletecek diye. Denizbank’a sayın bakan yazı gönderse çiftçinin kredi borcunu öteleyin diye, yani Dexia Bank’a, Dexia Bank ne der: Olur sayın Bakanım, siz Maliyeden parayı bana gönderin, ben hemen öteleyeyim. Başka bir şey der mi arkadaşlar?

Çiftçi yabancı bankaların 3 milyar YTL’lik kredi kısılacı altına girmiş, kredi kartlarıyla açık para kullanıyor, onun borcuyla öbürünü kapatmaya çalışıyor, tarlalar, tarım makineleri haciz ediliyor... Biz bu gerçeği bu ülkede yaşayan insanlar olarak görmeyeceğiz, diyeceğiz ki, tarımdaki kredi hacmini artırdık, bununla da övüneceğiz, bir el insaf daha. Söyleyecek çok şey var...

Şimdi esas mesele şu: Türkiye açlıktan nasıl korunur? Arkadaşlar bizim meselemiz bu. Şu şöyle yaptı, bu böyle yaptıdan farklı bir şey. Görüyoruz ki Türkiye’nin bitkisel ve hayvansal üretim artışı nüfus artış hızına yetişmiyor. O halde bir şeyler yanlış yapılıyor. Bu yanlışları düzeltmek lazım.

Fakat şuna inanın, krizler bu yanlışları düzeltmek için size fırsat tanımaz, tam tersine bu kriz ortamları finans kapitale yeni fırsatlar tanır. Hemen hatırlayalım, bugün bu salonda bulunan herkesin eleştireceğinden şüphesiz emin olduğum, Doğrudan Gelir Desteği sistemi... Ne dediler bize "Girdiye yani mazota, gübreye, ilaca; çıktıya yani arpaya, buğdaya, pamuğa destek verme. Ne ektiğine biçtiğine bakmadan, verim değerlerine bakmadan dekar başına para ödeyin, doğrudan gelir desteği verin." Türkiye eğer 1999-2001 döneminde kriz ortamında olmasaydı, Kemal Derviş, 15 günde 15 yasa çıkartacağını diye Demokles'in Kılıcı gibi her gün ana haberlerde görünmeseydi, siyaset bu kadar savrulmuş olmasaydı, bize bu yasayı çıkartabilirler miydi? Bütün destekleme sistemimizi ortadan kaldırıp yerine tarımsal üretimle hiçbir alakası olmayan Doğrudan Gelir Desteğini koyar mıydık? Veya tütünümüze, şeker pancarımıza kota koyar mıydık? Fabrikalarımızı özelleştireceğiz diye taahhütte bulunur muyduk? Bunların hepsini biz o kriz ortamında yaptık.

116

Şimdi başka bir kriz ortamı daha var. Ve bu kriz ortamında da şunu söylüyorlar: "Küçük köylülük verimsizlik demektir, köylülüğü tasfiye etmeliyiz ki tarımda verimliliği yükseltmeliyiz..." Verimlilik ne demek? Yani bir makine düşünün, makinenin bir tarafından bir şey koyuyorsunuz girdi ve bir diğer tarafından bir şey alıyorsunuz, çıktı. Bu girdi ve çıktı arasındaki orandır verimlilik. Ama neye göre ölçeceksiniz? Kenan Hocam, "Dekardan aldığınız 20 ton domates beni ilgilendirmez. O domatesin likopen içeriği önemlidir ben ona bakarım" diyor. O halde bizim dekara kg, hektara ton diye tanımladığımız verimlilik ölçütleri her zaman geçerli verimlilik ölçütleri olmuyormuş. Bunları yeni baştan düşünmemiz, yeni baştan değerlendirmemiz lazım.

Türkiye'de 17 milyon tona düşmüşse buğday verimi, bu sadece "Tanrı yağmur vermedi ne yapalım" diye açıklanamaz. Bu memlekette 9 milyon hektar alanı sulayabilecek yeraltı ve yer üstü su kapasitemiz var. O halde biz bu sulama yatırımlarını yapmalıyız. 10 yılda bu sulama yatırımlarını tamamlayacak, yılda 400-450 bin hektar alanı sulamaya açmamız lazım. Ancak bugün yüzde 1'ini bile açmıyoruz. Böyle bir tablo içinde biz "Gelecekteki küresel ısınma sürecine hazırlıklıyız, buna uygun gidiyoruz" diyebilir miyiz?

Küçük köylülüğü tasfiye ederek hiçbir yere varamayız. Çünkü küçük köylülüğü tasfiye etmek demek, aslında Avrupa Birliği'nin çok yakıcı bir şekilde öğrendiği endüstriyel tarımı Türkiye'nin kalbine sokmak demek ve kar hırsı uğruna Türkiye'nin bütün beslenme değerlerini yok etmek demek. Bütün bunları gerçekten son derece sağlıklı bir şekilde değerlendirmeliyiz.

Arkadaşlar enerji çok önemli. Bugün dünyadaki tarım ve gıda krizinin sorumlularından bir tanesi, tarım alanlarını enerji alanı olarak kullanmaktır. Ama Küba bunu başka türlü yapmıştı. Biz acaba şöyle yapabilir miyiz? Küçük üretici kooperatiflerinin kendi biyoyakıt ihtiyacını üretecek bir küçük enerji tesisiyle, enerjideki dışa bağımlılığımızı ortadan kaldırabilir miyiz? Bakın 20'nin üzerindeki ürün ile biz biyoyakıt üretebiliyoruz. Eğer siz bunu piyasaya bırakırsanız, yabancı şirketler Türkiye'nin en verimli alanlarına sözleşmeli tarım ile girerler ve sizin nitelikli gıda hammaddeyi yetiştirmeniz gereken yere pekala kanola'yı eker geçerler. Ama siz bunun yerine planlı

bir ekonomiye yönelirseniz, 2 milyon hektar alanı halen fiilen boş bulunan tarım alanlarında ve 3.5 milyon hektarı 2 yılda bir kullanılan, nadas ilişkisine giren alanlarda, kooperatiflerin kendi tarımsal ihtiyaçlarına yetecek bir biyoyakıt sistemi kurarsanız bu Türkiye'nin yararına olur mu? Olur arkadaşlar. İşte diyalektik böyle bir şey. Bir başkasının sorun olarak tarif ettiğini siz kendi yararınıza, kendi çıkarınıza bir durum olarak tarif edebilirsiniz.

Söyleyecek çok şey var. Bugün Türkiye 970 milyon dolar gübre ithalatı yapıyor. Gübrede %180 fiyat artışlarından bahsediyoruz ama acaba bunun nedeni nedir diye hiçbirimiz düşünmüyoruz. Sadece hammadde fiyatlarındaki artış mı bu? Acaba hatırlıyor muyuz, bizim gübre sanayi tesislerimiz vardı. Bunları teker teker sattık. Şimdi o gübre sanayi tekelleşti, yabancılaştı. Gübrenin hammaddesinin ithali de belirli tekellerin elinde ve onlar gariban üreticinin alın teri üzerinden çok haksız bir ticareti çok rahatlıkla yapabiliyorlar. Devlet bu alanda hiçbir şey yapamaz, çünkü devlet alandan çıkmış.

Devlet mazot desteği veriyorum diyor, işte arkadaşlar açıkladı, verilen destek toplam tüketimin yüzde 10'u bile değil. Üstelik de dekara 16 YTL olarak verdiğiniz Doğrudan Gelir Desteği'ni azalta azalta, ondan ayırdığınız kısmı mazot desteği olarak verdiniz. Dolayısıyla aslında toplam destek ölçüsünde de bir değişiklik olmadı.

Son sözlerimi bu saatte sizleri daha fazla sıkmamak için, mühendisler için çok önemli bir konuyla tamamlıyorum. Huzurlarınızda kimya mühendislerine, ziraat mühendislerine, başkanlarına, yönetimlerine teşekkür ederim, böyle olumlu bir çalışma düzlemi yarattıkları için. Gıda mühendisleri arkadaşlar da burada. Bakın arkadaşlar Türkiye'de 450 bin noktada gıda üretim, dağıtım ve satışı yapılıyor. Biz hammadde üretiyoruz, ürettiğimiz hammaddeler buralarda işleniyor, satılıyor, dağıtılıyor. Bizim buraları denetlememiz lazım. 5179 sayılı Yasa sorumlu yöneticilik müessesesi getirmiş. Yasa, "6 bin tane gıda deneticisi arkadaşımız ile bu kadar fazla noktayı denetlemek mümkün değildir. Onun için işletmeler kendi içinden bir içsel denetim mekanizması kursunlar" demiş. 2004 yılında Sorumlu Yöneticilik Yönetmeliği'nde bir değişiklik yapıldı ve denildi ki, "Bundan sonra ustalar sorumlu yöneticilik yapabilirler." Ustanın başımızın üzerinde yeri var. Usta çok güzel ekmek açar, ustanın açtığı ekmeği de biz açamayız. Ama usta da HACCP'den ISO'dan anlamaz arkadaşlar. Bunun için bu memlekette ziraat mühendisi, gıda mühendisi, kimya mühendisi yetişir.

Dönemin Bakanı sayın Sami GÜÇLÜ'nün yanına gittik. "Bakanım niye böyle bir yönetmelik değişikliği yapıyorsunuz" dedik. "Sayın Başkan siyasette olur böyle şeyler, siz davanızı açın" dedi. Biz de dedik ki, "İnşallah sizin Bakanlığınız, bizim de Başkanlığımız döneminde bu dava sonuçlanır."

Dava açtık, yönetmelik değişikliği oldu kaçırdık, bir daha dava açtık, en sonunda yakaladık, geçen sene yürütmenin durdurulması kararı aldık. Böylece Tarım Bakanlığı ustalara sertifika verme işlemini durdurmak zorunda kaldı. Bu sene de Haziran ayında iptal kararını aldık. İptal kararı, "Bundan sonra ustalar sorumlu yöneticilik yapamaz, yeniden mühendisler o işletmelerde sorumlu yönetici yapacaktır" anlamına geliyor. Haziran ayında kararı aldık ve izlemeye başladık. Ben size tarihleri veriyorum. Danıştay 10.

Dairesi'nin verdiği yargı kararı 13 Temmuz 2008 tarihinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na tebliğ edildi. İdari Yargılama Usulleri Kanunu'na göre Bakanlık 30 gün içinde bu yargı kararına uygun işlem tesis etmek zorunda. Artık takdir yetkisi kalmamış. Yani en son 13 Ağustos 2008 tarihinde il müdürlüklerine ustaları sorumlu yöneticilikten ayırın, mühendis istihdamına geçin diye genelge göndermek zorunda. 13 Ağustos'ta bu yazı gitmedi. Sonradan bize tebliğ edildi öğrendik ki, Bakanlık temyiz etmiş davayı. Çoğu ziraat mühendisinden, yöneticilerden oluşan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı temyiz ederek ne demek istiyor: Ziraat mühendisleri, gıda mühendisleri, kimya mühendisleri, sorumlu yöneticilik yapmasın, ustalar sorumlu yöneticilik yapsın diyor. Bu mudur Tarladan Sofraya Gıda Güvenliğini sağlamak?

Sayın Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Müsteşarını 17 Eylül 2008 tarihinde ziyaret ettik ve dedik ki, "Yaptığınız suçtur, bütün yöneticiler hakkında suç duyurusunda bulunacağız, ancak yanınıza geldik ki, uyarmadan eyleme geçtiniz demeyiniz bize. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın meslektaş müsteşarının böyle bir temyizden ve böyle bir uygulamama kararından haberinin olduğunu sanmıyoruz." Sayın Müsteşar, Koruma ve Kontrol Genel Müdürü'ne döndü, "Uygulamadık mı biz bu kararı?" diye sordu. En sonunda arkadaşlar 22 Eylül'de yani 5 gün sonra Tarım ve Köyişleri Bakanlığı il müdürlüklerine bir tebligat çıkartarak, "Ustalar sorumlu yöneticilik yapamaz, yargı kararı uyarınca mühendisler sorumlu yöneticilik yapacaktır" dedi.

118

Bu ne anlama geliyor? Bir konuyu 4 yıl takip ediyorsunuz, sadece mühendis istihdamı değil, halk sağlığı ve tüketici sağlığı için uygun bir karar çıkartıyorsunuz, bu kararı uygulatmak için de 4 ay ayrıca uğraşıyorsunuz. Tarladan Sofraya Gıda Güvenliği de herhalde böyle bir şey olsa gerek. Saygılar sunuyorum.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı: Değişik kesimlerden 6 tane konuşmacıyı dinledik. Türkiye ve Türkiye’de yaşayan 70 milyon ve gelecek için çok önemli konular tartışıldı. İnşallah kuruluşlar arasında bir ilişki kurulur, işte bakanlık olarak, sivil toplum örgütleri olarak. Çünkü amaç bizim ve gelecek neslimizin doğru beslenmesi, kafalarının gelişebilmesi, teknoloji üretebilmeleri, bu da tabi hep beslenme ile ilgili, tarım ile ilgili.

Ülkemizin dış güçlere peşkeş çekilmemesi ve yeni politikaların üretilmesi de önemli. Devletin tabi özel sektörün ya da işte sivil toplum örgütlerinin bir araya gelerek, geleceğimizi yönlendirmeleri gerekiyor. Aksi durumda gidiş biraz vahim görünüyor. Ama her zaman dönüş mümkün, aslımıza dönmemiz lazım, nereye gidiyoruz farkında olmamız lazım. Farkındayız ama belki küçük bir kesim farkındayız, 70 milyonun farkında olması lazım. Onun için de basına, yöneticilere ulaşan kişilere büyük iş düşüyor. Zaten süremizi çok geçtik, bir 15 dakikada soruları alalım. Buyurun.

119

Prof. Dr. Kenan DEMİRKOL: Üzülerek Tarım Bakanlığı’nın insan beslenmesi konusunu ıskaladığını izlemek durumunda kaldım. Şimdi hayvansal protein, bitkisel protein deniliyor. Protein, proteindir arkadaşlar, aminoasidini kullanırız biz proteinin. Hayvansal protein dediğimizde insan vücudu tarafından üretilmeyen aminoasitler de vardır, bitkide 1 ya da 2 tane eksik vardır ama mercimekte eksik olan bulgurda vardır, bulgurda eksik olan mercimekte vardır. Siz mercimekli bulgur pilavı yaptığınız zaman Anadolu’da gelenek olduğu gibi, ete eşdeğer bir protein elde edersiniz, lütfen artık şu hayvansal gıdaya mikro nutriyent açısından bakmayı öğrenelim. 1 litre sütü üretmek için 900 litre su harcıyoruz. Biz sütü protein kaynağı olarak alırsak 900 litre suyla belki onlarca kilo mercimek proteinini ve bulgur proteinini üretmiş oluruz, ne olur biraz daha akılcı yaklaşalım bu işe. Hayvansal gıda protein kaynağı değildir, makro nutriyent kaynağı değildir, mikro nutriyent kaynağıdır. Demir kaynağıdır. Türk insanının zekasını geliştirmek için hayvansal demire gereksinim vardır, hayvansal proteine değil. Türk insanının ruhsal sağlığı, kalp sağlığı için hayvansal omega-3’e gereksinimi vardır, hayvansal proteine değil. Ne olur birbirine karıştırmayalım bunları. İnanılmaz bir kaynak israfı var. Biz proteinin tümünü kırmızı etten almaya kalkarsak doyuramayız bu toplumu.

İkincisi, İzzet bey, büyük bir mutlulukla sıvı yağ tüketiminin arttığını söyledi. Hangi sıvı yağ tüketimi arttı? Omega-6 kaynaklı sıvı yağ tüketimi Türkiye’de arttı. Akdeniz havzasında bu yağı en çok kullanan İsrail, en çok kanser İsrail’de var. İkinci sırada en çok kullanan ülke Türkiye, ikinci sırada en çok kanser Türkiye’de var. Kalp hastalığı için de aynı istatistik geçerli. Bununla övünüyor musunuz Bakanlık olarak?

Yunanistan’da kişi başına 20 kg zeytinyağı tüketiliyor, Türkiye’de 1 kg. Hadi Yunanistan’ı yakalayın, o zaman övünün. Sıvı yağ ile İsrail’i yakalamakla övünemezsiniz. Kronik hastalıkların tedavisi için bu ülke yılda 20 milyar dolar harcıyor. İnsan hayatının yanında inanılmaz bir parasal kaynak heba oluyor. Biraz aklımızı kullansak, biraz bakanlıklar koordineli biçimde Türkiye Beslenme Modeli’ni oluştursa, 20 milyar dolar cepte kalır. Tarım teşvik edilebilir, zeytinyağı teşvik edilebilir, doğal hayvancılık teşvik edilebilir, kaynağı da hazır. Yalnız bu parayı Amerikan ilaç firmalarına, tıbbi alet üreticilerine ödeyeceğinize, çiftçinize ödeyeceksiniz. Bu mantıksal adımı atmak zorundayız.

Mısır üretsek ne olur, üretmesek ne olur? Mısırın neresinde bir insana fayda var ki? Mısırdaki hiç olmazsa Türkiye ihtiyacını karşılıyor, keşke karşılayamaz olsak. Pirinç. Hep pirinç dayatılıyor insanlara, proteini en düşük tahıldır. Ya şu pirinçten biraz uzaklaşmamız gerektiğini Bakanlık ne zaman anlayacak?

120

Bakin, beyaz ekmek kavramını ortadan kaldırsak, tam buğday ekmeği kavramını yerleştirsek, 5 milyon ton buğday tasarrufu yaparız. Niye bakanlık bunu dile getirmiyor. Niye hala bu toplum, hastalık üreten beyaz ekmek yemeye mahkum bırakılıyor. Teşekkür ederim.

SORU: Hatice Hanıma olacak sorum. Hatice hanım, birçok istatistik verdi. Bir şey dikkatimi çekti. Türkiye’deki mutfak atıklarının çöplerinin girdileri hesaplandı mı acaba ya da hesaplanırsa sevinirim. Böyle bir önerinin biz uygulamasını yapıyoruz. Mersin’de birkaç okulda çöpleri çocuklara toplatıp, tarıma yönelik organik gübre anlamında değerlendirilmesine yönelik çalışmalarımız var. Buna dikkat çekmek isteriz. Organik konusunu tekrar gündeme getirmek istiyorum. Çünkü bu tohumdan pazarlara kadar aynı sistemin etkisi altında. Lütfen elele verip ülkenin tarımını organik yönden, yani doğal yönden kurtaralım. Ayrıca İngiltere’deki arazi ofisleri konusunda biraz bilgi alabilir miyim? Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mustafa KAYMAKÇI: Avrupa Birliği ve ABD’yi ele alıyoruz, burada toplam nüfus içinde tarımda çalışanların oranı yüzde 2-3’lerde diyoruz ve bu da bir çağdaşlık ölçütü ya da tarımın ilerleme düzeyi olarak hep aklımızda. Türkiye için de iddiamız bu, yüzde 40’lardan yüzde 25’lere indik. Acaba bu yaklaşım, tartışmaya açık olmalı mı? Yani Türkiye’nin tarımda çalışan nüfusunu yüzde 2-3’lere indirmemiz doğru mu? Gökhan GÜNAYDIN yanıtlarsa sevinirim.

Oturum Başkanı: Soruları yanıtlamaları için ben sözü sayın konuşmacılara bırakıyorum. Buyurun.

İzzet ÖLMEZ (TKB Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü): Gökhan Bey, sanıyorum bir yanlış anlama oldu diye düşünüyorum. Ben sunumumda zaten protein açığımız olmadığını söylemedim. FAO'nun kaynaklarından almış olduğum veriye göre enerji alımındaki karbonhidrat oranı yüzde 66, protein oranı yüzde 12'lerde, yağ alım oranının da yüzde 21'lerde olduğunu söylemiştim. Burada da görüldüğü gibi toplam protein alımımızın düşük olduğunu, bu sıralamayı değiştirmemiz gerektiğini hatırlatmıştım, sanıyorum burada bir yanlış anlaşılma oldu. Gökhan Bey'in birçok sorusu vardı, bunlara konumum itibariyle cevap veremeyeceğim. Çünkü soruların büyük bir kısmı doğrudan Bakanımıza sorulmuştu. Bunları sayın Bakanımıza iletteğim.

Bitkisel üretimle ilgili yine FAO'nun kaynaklarından size rakamlar vermeye çalıştım. Bitkisel yağların arttığı ile ilgili tabi ki hocamızın yorumuna ben ikinci bir yorum yapmayacağım. FAO'nun kaynaklarından derlemiş olduğum bitkisel yağların artış gösterdiğini sizlere aktarmaya çalıştım.

Prof. Dr. Kenan DEMİRKOL: Sadece ayçiçeği yağının yaratmış olduğu sağlık sakıncalarının tedavi gideriyle Türkiye'de zeytincilik teşvik edilir ve bu halk zeytinyağı yiyebilir, Yunanistan kadar.

121

Hatice ÜNAL (TZOB): Öncelikle ilk sorunuz için olumlu bir yanıt veremeyeceğim, mutfak atıkları için herhangi bir israf hesaplaması yok. Hatta bu hesap içinde tarımsal sanayideki kayıplarımız bile yok.

Arazi ofisi, tarım işletmelerinin yapısını iyileştirmek, özellikle mirasla bölünen arazilerin bölünmesini artık durdurmak için Avrupa'da uygulanan bir sistem. Şöyle bir örnek vereyim: Köyde kalmak ya da tarımını devam ettirmek isteyen bir kardeş var. Diğer mirasçılar haklarından vazgeçiyorlar ama devlet, bu arazi ofisleri onu uzun dönemde kredilendirerek, diğer kardeşlerin parasını ödemesini sağlıyor. Dolayısıyla devlet eliyle bir düzenleme bu. Daha fazla bölünmenin önlenmesi için Türkiye'de de artık uygulanması gereken bir şey. Bunun yanında gerekiyorsa arazi ıslahı gibi arazi ile ilgili tüm düzenlemeler bu ofisler eliyle yapılabilir diye düşünüyoruz. Teşekkür ediyorum.

Dr. Gökhan GÜNAYDIN (ZMO Başkanı): Aslında Mustafa KAYMAKÇI hocamın bana yönelttiği sorunun çok kapsamlı bir soru olduğunun hepimiz farkındayız. 72 milyon nüfusumuz var. Bu nüfusun yalnızca 22 milyonu istihdam ediliyor. Nüfusun işgücüne katılım oranı son derece düşük. Bunun artırılması lazım. İkincisi, hocamın sorduğu soru, tarım istihdamının payını daha da azaltmalı mıyız? Bakın Türkiye'deki tarım istihdamını yüzde 1.5-2'e

daraltmak demek, tarımda çalışan insan sayısını 250-300 bine daraltmak demektir. O zaman soruyu şöyle düşünelim, bu aynı zamanda Türkiye’de kırsal alanın boşalması anlamına da gelmez mi? Türkiye’de 36 bin köy var. Bir o kadar da nüfusu 200’ün altında olan köy altı yerleşme var, 70 bin kırsal yerleşmede şu anda 22-23 milyon yurttaşımız yaşıyor. Biz tarım istihdamını daraltacaksa, bu insanlara çalışacak başka bir yer göstereceğiz. Örneğin biz Yozgat’ın köylerinde, Van’ın köylerinde bilgisayar çipi üretebilecek bir teknolojiye sahip olursak, olağan iktisat düzeni zaten tarımdan nüfusu emer. Bunu iktisadın olağan kurallarına bırakmak zorundasınız. Türkiye’de yapılan ne? Kırsal alandan insanlar kovuluyorlar, bu yanlış. İkincisi de çok öykündüğümüz Avrupa Birliği açısından bir noktayı söyleyeyim. Finlandiya gibi İskandinav ülkelerinde nüfusun boşaldığı alanlarda nüfusu geri döndürecek çalışmalar yapıyorlar. Yani insanları köylerinde tutabilmek için onlara özel destekler sağlıyorlar. Eğer biz kırsal alanı boşaltır da, İstanbul’u 20-25 milyon, Ankara’yı 15 milyonluk kentler haline getirirsek, adeta gövdesi olmayan ama kocaman bir başı olan ve büyük karmaşadan dolayı doğru dürüst düşünemeyen bir memleket yaratırız. Dolayısıyla tarım sektörünün aynı zamanda kırsal yaşam ve kırsal peyzaj açısından da çok büyük bir önem taşıdığını bilmeliyiz ve politikalarımızı ona göre kurgulamalıyız.

122

Doç. Dr. Erdoğan GÜNEŞ (AÜZF): Geleceğin yatırım aracının artık petrol, altın değil, toprak olduğunu herkesin bilgisine sunmak veya bu konuda bir takım bilgilerin farkına varmamız gerekir. İkincisi yanlış anlaşılan bir olay var, gıda artışları üreticiye çok iyi yansıyor gibi bazı düşünceler var, gıda artışı Türkiye için bir fırsat mıdır diyenler var, asla böyle bir şey söz konusu değil. Örneğin üretici fasulyeyi 1.3 YTL’ye satarken, tüketici, yani bizler 4 YTL’ye alıyoruz. Aradaki alıcılar çok fahiş fiyatlarla bu işi yürütüyorlar. Özellikle Türkiye’de hipermarketlerin, süpermarketlerin artışıyla bu oluyor. Bu artışı da sağlayanlar hep bu küresel şirketler. Onun için “ne kadar güzel gıda fiyatları artış gösteriyor, iyi üretici daha çok kazanıyor” gibi bir şeye sakın aldanmayalım, uyarmak için söylüyorum.

Son bir not, güncel bir rakam, 2007-2008 ocak aylarında Türkiye’de 520 bin kişi tarımdan kaçmış. Ve bunun 250 bin kişisi kentlerde iş bulmuş, geriye kalan 250 bin kişi ne oldu? Çok önemli bir soru.

Turhan ÇAKAR (Tüketici Hakları Derneği Genel Başkanı): İzzet Bey’in bir sözü vardı, o tabi beni ürküttü. Aslında bu anlayışlardan vazgeçmemiz lazım. Dedi ki, meyve sebze üretiminin büyük bir oranı ihraç edilmektedir, bu sevindirici bir gelişmedir. Böyle bir şey olamaz. Halkımız ihraç edilen bu meyve sebzeden ne gibi yarar görüyor? Halkımız bunu yemeyecek, başkalari yiyecek, burada tüketiciler aç kalacak, sefil kalacak, beslenemeyecek. Böyle bir ihracat politikası olur mu?

Aslında buradaki açlık, yoksulluk rakamları da yanlış. Ankara Büyükşehir Belediyesi 2008 yılında 400 bin aileye gıda yardımı yapacağım dedi. Geçen sene 300 bin aileye yardım yaptı. Arkadaşlar, 400 bin aile Ankara’da kaç

kişi yapar biliyor musunuz? 1 milyon 600 bin kişi yapar. Eğer Ankara'da 1 milyon 600 bin kişi açsa, bu Türkiye'de en az 20 milyon kişi aç demektir. Bilimsel olarak Türkiye'de açlık sınırı 730 YTL'dir. İşçi emeklilerinin yüzde 85'ten fazlası 500-550 YTL alıyor. Memur emeklilerinin büyük bir kısmı gene bu sınırdan alıyor. Türkiye'de yüzbinlerce insan 502 YTL asgari ücret alıyor, yani açlık sınırının da altında. Bu Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verdiği rakamlardır. Karnı tok insana, ekonomik durumu iyi olan insana gıda yardımı yapılmaz. Eğer 400 bin aileye, 1 milyon 600 bin aileye gıda yardımı yapılıyorsa bunlar aç demektir. Şimdi bu iyi mi oldu, kötü mü oldu? Bu mevcut anlayış ve politikaların bir sonucudur. Halkımız da meyve sebze yemek istiyor, bakarak geçmek değil. O yüzden tüketici haklarını ayaklar altına alan bu anlayışın terk edilmesi gerekiyor. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: İkinci oturumu ve sempozyumu kapatıyoruz. Düzenleyici kuruluşlar Ziraat Mühendisleri Odası ve Kimya Mühendisleri Odası'na burada teşekkürlerimizi sunuyoruz. İyi ki varlar...

TMMOB
GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI

TMMOB
KİMYA MÜHENDİSLERİ ODASI

TMMOB
ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

Dünya Gıda Günü 2007

GIDA HAKKI

19-20 Ekim 2007

sempozyum

TMMOB
KİMYA MÜHENDİSLERİ
ODASI

TMMOB
Ziraat Mühendisleri Odası

DÜNYA GIDA GÜNÜ 2005

14-15
EKİM 2005

SEMPOZYUM

DÜNYA GIDA 2006 GÜNÜ

13-14 ekim

Milli Kütüphane Konferans Salonu

ANKARA

DÜNYA GIDA GÜNÜ

“TARLADAN SOFRAYA” GIDA GÜVENLİĞİ SEMPOZYUMU

15-16 EKİM 2004

ANKARA

Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi